

ESTE PURIM O SĂRBĂTOARE?

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Purim nu e sărbătoare... Vechea zicală populară e atribuită, de obicei, umorului care însoțește toate manifestările acestei sărbători și de aceea nici nu i se dă o prea mare importanță. Dacă ne aruncăm însă o privire asupra ordinii rugăciunilor zilei de Purim, observăm că dintr-însa lipsește ruga de Hallel, adică tocmai acei psalmi care alcătuiesc elementul esențial al oricărei liturghii festive.

Nu cumva proverbul amintit e mai mult decît o glumă oarecare și el pornește din aceleași considerente pentru care s-a omis din serviciul divin al acestei zile ruga caracteristică oricărei alte sărbători?

Meghila, cronica celor întimplate în timpul lui Ahașveros, asupra căreia ne adîncim privirile în aceste zile, ne îndreptățește, într-adevăr, la mult scepticism asupra motivelor reale de a ridica Purimul la rang de sărbătoare.

„La festivalul monarhului din Susa au luat parte și chiar s-au desfășurat reprezentanții evreilor. (Talmud Meghila 12). Ei s-au asociat orgiei deslănțuite în palatele luxoase... bucurorii că puteau săruta biciul asupritorului. Nu trecuse multă vreme de cînd fuseseră oameni liberi și se văd zvriliți în prăpăstia robiei sufletești. Ei s-au împăcat cu gîndul că soarta lor depindea de buna dispoziție a regelui. Primejdia care îi amenința de pe urma unui regim bazat pe desfrîu și corupție ci n-o presimțeau. Regele petrecea, vinul gîlgia în cupe, consilierii regali în frunte cu Haman erau veseli. totul se desfășura, deci, spre deplina mulțumire a tuturor.

Înșiși Mordehai și Ester găseau că e mai bine să nu-și mărturisască originea.

לא הגיהה אכתי את עשה ואם סוילתה כי סרבי ציוה עליה אשר לא חני

Ester nu spunea care e poporul și originea ei, căci Mordehai i-a poruncit să nu spună...

Furtuna nu a întîrziat însă să se declanșeze. Dacă lăsată de și renegarea domnului în întreaga camarilă regală, Mordehai n-a coborît însă într-atît încît să-și frîngă orice demnitate umană. Spre deosebire de toți ceilalți curteni el וְהָאֵלֹהִים יִכְרֹם וְאֵלֹהִים יִכְרֹם nu îngenuchează și nu se prostornează în fața atotputernicului satrap Haman. Minia acestuia se revarsă cumplit asupra întregului popor al cărui fiu e Mordehai. În toiu unei beții regale se aruncă zarurile spre a se trage la sorți data cînd să fie exterminați, uciși, încredințați pierzaniei toți evreii, de la tînăr la bătrîn, copii și femei, iar avuțul lor să fie pradat. Edictul morții, purtînd pecetea monarhului a fost răspîndit în toate provinciile medo-persane și călii se pregăteau pentru baia de sînge care fusese sorocită pentru ziua de 13 Adar.

Datorită unui capriciu izbucni marele pericol și datorită altui capriciu al acelașiui monarh veni salvarea. Haman își primi pedeapsa, însă poporul rămase mai departe, așa cum plastic se exprimă învațatii Talmudului robii lui Ahașveros (Talmud, Meghila 14) קברי דאחשורוס אמו.

Să nu ne mirăm, deci, că prin prisma critică a înțelepciunii populare cit și prin aceea a autorilor orînduirilor liturgice, o astfel de zi nu poate fi considerată ca o sărbătoare. În sistemul tiraniei care nu s-a schimbat atunci, alți Hamani puteau să se ivească și s-au ivit, alte edicte criminale pindeau viețile oamenilor, alte toane ale diversilor despoți făceau să atîrne sabia lui Damocles asupra viitorului lor.

Le roi este mort, vive le roi, suna un dicton care voia să exprime așa-zisul principiu al continuității monarhice. El conține, însă, întreg adevărul Meghilei noastre. O orînduire socială nedreaptă nu se schimbă prin dispariția unui stăpîn și înlocuirea sa cu altul. Atîta timp cît cauzele robiei nu sînt suprimate, alți factori continuă aceeași pieșă sinistă, iar suferințele poporului rămîn aceleași.

Pentru ce, totuși, Purimul e prăznuit cu atîta veselie, iar ziua aceasta constituie un izvor de optimism pentru noi? Pentru ce Purimul e, totuși, atît de popular?

Întradezina, de-a lungul mileniilor de asuprire ale trecutului, masele populare au posedat o armă, care s-a dovedit ucigătoare, împotriva tuturor acelor care credeau că le pot sugruma libertatea. Era umorul sănătos popular, care ridicoliza grandomania nelegiuitorilor. Purimul, cu ale sale jocuri și cîntece populare, cu al său bogat folclor umoristic nu e o sărbătoare ca toate celelalte. ci o zi a satirilor care biciuia toate împilările, în care se îneca în ridicol toate măștile noilor Hamani pe care societatea nedreptății îi scotea la suprafață

חייב אדם לקנות את הסגולה כולה ולשנותה ביום (מגילה ד)

Omul este dator să citească Meghila noaptea și s-o repete ziua (Meghila 4).

Înțeleptul rabi Amiel talmăcea acest text talmudic din Tractatul Meghila în sensul că datorii sîntem să citim Meghila „noaptea”, în epocile de întinerire și asuprire, dar cu atît mai mult „ziua”, în vremurile cînd bezna împilării a fost risipită, se cuvine să nu ne mulțumim a o citi odată, ci לשנותה s-o repetăm mereu și mereu.

Traducerea cuvîntului persan „Pur”, din care s-a format numele zilei de „Purim”, e în limba ebraică גִּירָל — soartă. În zilele noastre repetăm necontenit Meghila suferințelor trecutului, bucurorii că prăznim o soartă care se află în propriile noastre mîini, soarta unor cetățeni liberi și demni, egali în drepturi și datorii cu toți ceilalți care privesc cu încredere viitorul.

Să ne veselim în această zi, să continuăm a minui arma sarcasmului împotriva acelor moderni Hamani care se mai zădărnicesc, în depărtări, cu planuri de a extermina bătrîinii, femeile și copiii, care nu sînt încă pătrunși de ridicolul posturii lor și care vor sfîrși prin a avea soarta premergătorului lor.

Astfel privesc lucrurile, Purimul e totuși o sărbătoare...

Plecarea în Israel a Eminenței Sale și a d-nei dr. Rosen

Răspunzînd invitației d-lui 'Zera Warhaftig, ministrul Cultelor statului Israel, în ziua de 19 februarie a.c., Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au plecat în Israel. Domniile lor vor lua parte la festivitatea celei de-a doua decernări de suluri sfinte, dăruite de Federația Comunităților Evreiești (M) din România ministerului Cultelor din Israel.

Pe aeroportul Băncasa au venit să-i petreacă d-nii: Emil Sechter, secretar general al F.C.E. (M); Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vice președinte al Comunității evreilor (M) din București; prim-rabin I. M. Marilus; președinți de temple și sinagogi, clerici, etc.

A fost de față d. director Ion Lungeanu, șeful protocolului din Departamentul Cultelor.

Meghilat Ester—cronica de purim

Meghila ilustrată tipărită în Germania în secolul al XVIII-lea

De peste 2300 de ani, credincioșii mozaici desfac în zilele de 14 și 15 Adar sulul ce cuprinde dăoasa și palpitanta poveste a frumoasei Ester și-i citeșc de două ori cuprinsul; îi emoționează devotamentul înțelepții nepoate a lui Mordehai și-i bucură victoria ei asupra lui Haman, victoria binelui asupra răului. Căci tocmai aceasta se sărbătorește de Purim: triumful dreptății asupra strîmătății. An de an, Purimul reînnoiește în sufletul credincioșilor încrederea că totdeauna asupritorii vor avea, din voință divină, soarta „blestematului Haman”.

Istoriaresc întîmplărilor lui Ester este plină de pitoresc și neprevăzut și ne transpune — după aprecierea cercetătorilor — în sec. IV i.e.n. Cartea e împărțită în zece părți sau capitole.

Primul capitol fixează locul și data desfășurării acțiunii și desvăluie caracterul unora dintre personaje. „Și a fost în timpurile lui Ahașveros, a cel Ahașveros care stăpînea de la Hod și pînă la Cuș o sută douăzeci și șapte de (inuturi)” (I, 1). „În timpurile acelea cînd sezu Ahașveros pe tronul din capitala sa, Suza” (I, 2). „În anul al treilea al domniei sale” (I, 3).

Sulul povestirii lui Ester se deapănă încet. Șapte zile Ahașveros benchetuește cu capii celor 127 state supuse, cu marii demnitari și dregători ai țării. Cupele de aur se ridică neîncetat spre slavă marelui împărat și tăvile cu mîncăruri alese se golesc repede.

„Și băutul era după regulă, nimeni nu se sfia...” (I, 8), iar aburii alcoolului încinseseră de mult capetele distinșilor meseni. Așa se întîmplă că lui Ahașveros îi trecu prin mînte ciudata idee, dar caracteristică pentru orgoliul fără de margini care îl stăpînea: să înfățișeze celor prezenți pe frumoasa sa soție Vaști, a cărei faimă în ceea ce privește strălucirea și gingășia depășise cu mult hotarele imensului imperiu.

Dar Vaști refuză să se prezinte în fața oaspeților beți ai soțului său. O răzvrătire pe care anticul stăpînitor nu o putea trece cu vederea. Și Vaști fu alungată...

Capitolul 2 este acela în care intră în scenă Ester. Ester era nepoata unui iudeu pe nume Mordehai „fiul lui lair, fiul lui Šimi, fiul lui Kiș, din tribul lui Benjamin” (II, 5); aparținea deci unui popor aflat în captivitatea babiloneană. Era însă foc de frumoasă, modestă și înțelegătoare. Motive îndestulătoare pentru a fi aleasă ca soție a marelui stăpînitor, a cărui dragoste Ester — denumită de fapt Hadasa (II, 7) — o cucerește, ascunzîndu-i însă neamul din care se trage. Mordehai rămîne în umbră, dar iubitor pentru cea pe care a crescut-o de mică, dă mereu tîrcoale „casei femeilor” (azi am spune: haremului) lui Ahașveros. Așa se întîmplă că fără vreo aflare de un complot pus la cale de doi pași, pe nume Bigtan și Tereș, care plănuiau să-l ucidă pe monarh. Mordehai îi dezvăluie urzeala lui Ester, Ester lui Ahașveros, cei doi răzvrătiți sînt spînzurați și fapta lui Mordehai este înscrisă în cartea întîmplărilor palatului.

Capitolul 3 aduce în scenă al doilea personaj principal, pe Haman „fiul lui Hame-data, amalekitul”, înălțat la rang de prim sfetnic al lui Ahașveros. Toți slujitorii palatului i se înclinau adînc, numai mindrul Mordehai rămînea teapăn: el nu se înclina decît în fața Atotputernicului. Și „cînd văzu Haman că Mordehai nu se pleacă și nu i se înclină, se umplu Haman de ură” (III, 5). Ca toți asupritorii și nelegiuitorii care i-au urmat, ca toți cei în a căror inimă ura își găsește sălaș, Haman își extinde furia sa asupra întregului popor al lui Mordehai. Și nu era greu să-i prigonască: era doar vorba de un grup de captivi fără drepturi și fără apărare. Așa încît fu lesne din partea lui Haman să obțină de la Ahașveros investirea cu putere de decret regal a cumpetei sale propuneri: „Și fură chemați secretarii regelui...” să scrie tocmai cum porunci Haman... (III, 12) „...Spre a nimici, a omori și a pierde pe toți iudeii, de la tînăr pînă la bătrîn, copii și femei, într-o singură zi, în a 13-a zi din luna a 12-a, adică luna Adar...” (III, 13).

Un Hitler antic. Multiple asemănări în intenții; diferențe doar în traducerea în viață a ideilor nebunești de nimicire: Ahașveros nu se bucura de tehnica modernă a camerelor de gazare...

Capitolul 4 înfățișează durerea lui Mordehai la auzul cumpetei sorții ce-i așteaptă pe iudei. Își manifestă durerea, după obiceiul timpului, stînd în fața palatului, cu hainele sfîșiate, cu capul plin de cenușă, în hohote de plîns. Ester îl vede și-l trimite pe pajul său Hatab să afle cauza sfîșietoarei dureri. Mordehai o imploră să-l determine pe Ahașveros să revoce criminalul edict. Ester știe cît de greu este acest lucru și cît de dificil îi este chiar și simplul fapt de a se înfățișa nechemată stăpînitorului. De aceea ea îi cere lui Mordehai să-i asigure sprijinul divin: „Du-te adună pe toți iudeii ce se află în Suza și poștii pentru mine și nu mincîni nici un beți trei zile și trei nopți și eu și fetele mele vom posti de asemenea și astfel mă voi prezenta înaintea monarhului, ceea ce după lege nu este îngăduit și de este să pier, voi pieri” (IV, 16).

(Continuare în pag. IV-a)

Șef rabinul Moscovei, Iehuda Leib Levin, a împlinit 75 de ani

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit din partea președintelui sinagogii centrale din Moscova, M. Mihalovici, invitația de a lua parte la festivitatea ce va avea loc în ziua de 23 februarie 1969 (5 Adar) pentru sărbătorirea a 75 ani de la nașterea Eminenței Sale Șef rabinului Moscovei, Iehuda Leib Levin.

D. Șef rabin dr. Moses Rosen a transmis sărbătoritorului următorul mesaj:

Cu multă bucurie am aflat vestea cea bună că la data de 5 Adar obște dvs. va sărbători — cu ajutorul Domnului — împlinirea a 75 de ani de la nașterea dvs.

Permiteți-mi ca să exprim, atît în numele meu, cît și în cel al comunităților evreiești din Republica Socialistă România, caldă și inimoasa noastră felicitare, binecuvîntarea unor frați care urmăresc cu emoție și admirație activitatea dvs. în slujba Torei și a evreimii. Fie voința Domnului ca să vă acorde binecuvîntarea Sa pentru a putea continua munca dvs. sacră pînă la vîrsta biblică de 120 de ani, în deplină sănătate. Să auzim cele mai îmbucurătoare vești despre reînvierea națională și religioasă, despre înălțarea Israelului, despre victoria cauzei păcii între popoare și mîntuirea încă în zilele noastre, Amin.

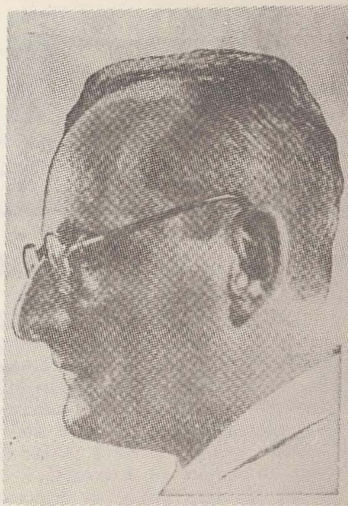
Aceasta este urarea prietenului dvs. care vă apreciază, și cinstește după valoarea dvs. înaltă și care păstrează nădejdea în ajutorul Domnului pentru toți frații noștri, oriunde ar fi.

Șef rabin Dr. MOSES ROSEN
Președintele Federației Comunităților Evreiești (M)
din Republica Socialistă Română

MAX BROD

În romanul istoric al lui Max Brod „Drumul lui Tycho Brahes către Dumnezeu”, eroul — Tycho Brahes — într-o discuție pe care o are cu astronomul Kepler, afirmă: „Noi nu simțim pe lume numai pentru noi și pentru munca noastră, ci și de dragul apropiatului nostru”. Acesta era Max Brod, aceasta îi era concepția despre om și menirea sa în lume. Mai precis, el pune accent pe satisfacția pe care o încerci făcându-l vestit, cât mai repede cu putință, pe semenul tău care, într-un avânt nestăvilit, urcă tot mai sus. Dar iată că ne-a parvenit vestea tristă că glasul lui a amuțit pentru totdeauna, el care povestea despre vechea Praga și despre noul Israel.

Durerea ne cuprinde, aici a plecat dintre noi, săvârșindu-se din viață la Tel-Aviv, bărbatul acesta de 84 de ani. Mîntea noastră nu poate cuprinde gândul că moartea necrutătoare a pus capăt unei vieți care, în plină-tate ei, nu-și are asemănare. Max Brod a avut presentimentul sfîrșitului. În una din scrisorile sale el relatează despre reeditarea unei cărți care a văzut lumina tiparului încă „în urmă cu o jumătate de secol” și comenta: „Mă înfior cînd aștern aceasta pe hîrtie”. Amabilul, bătrînul scriitor a fost martorul și actorul unei epoci care, multora, le apare ca o istorie încheiată.

Asemenea bătrînului Tycho, el răspundea la fiecare scrisoare, căci, zicea el, e o „lipsă de considerație” și de „bun simț” să lași pe cineva să aștepte. E de înțeles de ce Else Lasker-Schüler strigă odată cu emfază: „Nu se satură de muncă, aproape că nu are timp să ia masa. Poți cel mult să-i stringi mîinile — cu toții îi vom simți lipsa...”

A murit numai ce era muritor din ființa lui. Spiritul său, suflul său umanist nu s-a păstrat în cărțile, scrisorile, în celelalte scrieri ale sale și nu mai puțin în ale altora care, fără el, n-ar fi fost, poate, ceea ce sînt. Cine-i poate înșira pe toți acei pe care el i-a promovat? Werfel, Hašek, Kishon, Megged, Janacek, Jaromir Weinberger și mulți alții. Atîta timp cît numele lui Franz Kafka va fi rostit, va fi evocat și numele lui Brod, care decenii întregi a contribuit ca opera lui Kafka să atingă o faimă fără precedent. Conservator în sensul cel mai bun al cuvîntului, el a păstrat moștenirea trecutului; trecutul devenise pentru el prezent.

Max Brod era predestinat să fie un animator, să realizeze o autentică simbioză culturală. Născut și crescut la Praga, care purta pecetea culturii ceh, germane și evreiești, el a fost cunoscut și recunoscut încă de la începutul acestui secol.

În lunga sa viață el a trăit și trecut prin multe curente ale epocii. „Atunci”, astfel se exprimă el despre anul 1913, „eram un fel de precursor al dadaismului sau al supra-realismului... dar în această carte („Despre frumusețea unor figuri respingătoare”) reali-

zam deja trecerea de la glumă la serios”. Scrisoarea se încheie cu o observație, tipică pentru el, asupra unui alt autor: „La toamnă va apare o carte despre al cărei caracter excepțional vreau să atrag atenția de pe acum.” Tînărul Max Brod a știut de timpuriu să-și ferească însușirile sale poetice de stilul literar la modă atunci. El n-a fost, desigur, ceea ce se numește un poet tendențios. Reprezentarea, în Israel, a lui „Nathan înțeleptul” a lui Lessing, în limba ebraică, a fost un eveniment cultural care l-a impresionat profund, „nu pentru că aș închide ochii față de faptul că arta și activitatea politică nu merg mîna în mîna — ci pentru că sînt convins de importanța simbolică a artei pentru ambele domenii.”

Cu vreo patru ani în urmă, Max Brod a vizitat, la invitația asociației compozitorilor din Praga, orașul în care a lăsat, cînd a fugit de trupele hitleriste, manuscrisul lui Kafka în locul propriului său manuscris. Revvederea a fost de mare importanță: „Am fost primit foarte călduros. Aș putea spune, aproape, triumfal”. În modestia sa, poetul a pus mai puțin accent pe operele sale decît pe importanța lor pentru cultura cehă.

Dacă Brod a fost considerat la Praga drept reprezentant al culturii ceh, și mai puternic s-a simțit el atașat de Germania. „Numai dragostea — altceva nu mă interesează. Rupeți ceea ce am scris pînă acum! e fără valoare dacă la bază n-a fost dragoste!” Însemnătatea personalității sale pentru Germania depășește cadrul literar.

În trecut, Max Brod ajunsese, sub influența lui Schopenhauer, la o „apatie îngrijorătoare”, dar trecătoare, căci în scurtă vreme a reușit să-și învingă acea „indiferență” față de viitorul și destinul neamului său. Aceasta a determinat atitudinea sa față de problema evreo-germană și în anul 1934 și-a expus opiniile în „Biografia lui Heine”. El descrie înclinația evreilor pentru clasicii și romanticii germani și făcea o analiză a

influenței reciproce. Prin prisma perspectivei istorice, el cizela noțiunea de „dragoste de la distanță” și vedea în Heinrich Heine exponentul acestei concepții.

Era optimist, fapt ce rezultă din următoarele rînduri dintr-o scrisoare adresată unui coleg: „Eu cred în renaștere și cred că, în ciuda tuturor vicisitudinilor, această renaștere va deveni realitate, nu numai în Israel, ci și în Diaspora.”

În curînd va apare opera sa literară ca un omagiu adus marelui scriitor și a 85-a aniversare a zilei sale de naștere — la 27 mai 1969 — va fi prilejul unui prim inventar al operei dispărutului.

A scris aproape o sută de cărți: cine ar putea să le aprecieze în toată varietatea lor în cadrul unei cronici postume? Romanele „Norpeygyge” (1908); „Drumul lui Tycho Brahes spre Dumnezeu” (1916); „Reuben, prințul iudeilor” (1925); „Mărgearul de trandafiri” (1961); opera filozofico-religioasă „Păgînism, creștinism, iudaism”, biografii și autobiografia — iată numai cîteva din roadele unei munci neobosite, ale unei vieți întregi închinată scrisului, creației.

Se pare totuși că moștenirea lăsată de Max Brod nu e numai de natură literară. Darul său moral cel mai important îl constituie monografia istorică „Johannes Reuchlin și lupta sa”. În această scriere, Brod vrea să-l arate pe un german care, într-o perioadă grea pentru iudaism, intervine în favoarea acestuia. El îl descrie pe omul de știință (1455—1522) care s-a împotrivit distrugerii unor scrieri iudaice, ca pe un om extrem de cumpănat. În amintirea posterității vor rămîne, cu siguranță, aceste cuvinte ale lui Max Brod: „Cred că această carte, cu care îmi închei, probabil, activitatea mea literară, va avea drept consecință că va goni întru totul întinerul și pustiul din unele conștiințe”.

PRESA EVREIASCĂ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Muzeul internațional al presei din Aachen (R.F. a Germaniei) a organizat o expoziție a presei evreiești din secolul al XIX-lea. După ce a fost prezentată în alte cîteva orașe, expoziția a fost amenajată acum în Casa comunității evreiești din Berlinul occidental. Sînt prezentate 152 de exemplare de ziare din secolul trecut. Dintre acestea, 52 sînt în limba germană, celelalte în limbile idiș, ebraică, ladino și engleză.

DIN MANIFESTUL FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE

În ultimii ani, opera de industrializare socialistă — temelia dezvoltării economice și culturale a țării, a progresului ei general — a parcurs o etapă nouă, calitativ superioară. Volumul producției industriale este cu peste 40 la sută mai mare decît în 1965, ritmul mediu anual de creștere a producției a fost de peste 12 la sută față de 10,7 la sută cît prevedea planul cincinal. România se situează astfel printre statele cu economia cea mai dinamică. Întreaga producție industrială a anului 1966 se obține astăzi în 24 de zile.

La baza puternicului avînd al industriei noastre stă faptul că în trei ani ai cincinalului s-au investit în economie din fondurile centralizate ale statului peste 155 miliarde lei, sumă care depășește totalitatea fondurilor investite în întreaga perioadă 19—1960. Zestrea industrială a țării a sporit în aceste ani cu circa 700 de uzine, fabrici și secții noi, dotate cu tehnică modernă.

Partidul și guvernul s-au preocupat permanent de întărirea bazei tehnico-materiale a agriculturii, repartizînd în acest scop importante mijloace materiale și bănești. Pe ogoarele țării lucrează aproape 100.000 de tractoare, peste 55.000 de semănători mecanice, 50.000 de combine pentru cereale și alte mașini agricole, care asigură un grad ridicat de mecanizare a lucrărilor. Au sporit în măsură însemnată cantitățile de îngrășăminte chimice livrate agriculturii; au fost extinse suprafețele irigate; în ultimii trei ani, statul a investit în această ramură aproape 20 miliarde lei, sumă egală cu cea din cei cinci ani anteriori.

În ultimii ani partidul și guvernul au acordat o atenție deosebită dezvoltării și modernizării învățămîntului. Toți fiii patriei, fără deosebire de naționalitate, dispun de posibilități largi de a se instrui potrivit aptitudinilor și capacității lor. Numeroase școli construite la orașe și sate, bursele acordate de stat, gratuitatea învățămîntului, a manualelor în școlile generale și licee garantează din punctul de vedere material exercitarea dreptului la învățătură. Peste 4 milioane de copii și tineri învață în școlile de toate gradele.

Întreaga activitate a partidului și statului nostru, întreg ceea ce se înfăptuiește în România, în industrie, în agricultură, în știință și cultură, este închinată omului — suprema valoare a societății socialiste.

Creșterea venitului național în 1968 cu circa 26 la sută față de 1965 a asigurat sporirea sistematică a fondului de consum, ridicarea veniturilor oamenilor muncii, îmbunătățirea condițiilor de trai. Numărul salariaților a crescut în primii trei ani ai cincinalului cu peste 430.000.

O mare extindere a căpătat construcția de locuințe. În primii trei ani ai actualului cincinal s-au construit din fondurile statului peste 155.000 de apartamente, în care s-au mutat mai mult de jumătate de milion de persoane. În aceeași perioadă locuitorii satelor și-au clădit 160.000 de case noi.

Prestigiul și autoritatea internațională a României au sporit ca urmare a realizărilor sale economice și sociale, a politicii externe consecvente de întărire a prieteniei și alianței cu țările socialiste, de dezvoltare a colaborării cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, a contribuției active aduse la soluționarea problemelor cu care este confruntată omenirea contemporană, la apărarea cauzei socialismului, păcii, libertății și independenței popoarelor.

Carnet

PRESA IDIS LA PARIS

Cu aproape 500.000 suflete, obștea evreiască din Franța este cea mai mare din Europa occidentală. În anii post-belici, la Paris — care numără în prezent cca 300.000 evrei — și în alte centre, s-a dezvoltat o rețea de așezăminte și instituții, menite să satisfacă nevoile obștei. Au fost construite sau reconstituite temple și sinagogi, există școli religioase, de la Talmud Toră la ieșiv, cluburi, formații teatrale de amatori etc.

Un loc deosebit în viața obștei ocupă presa. În prezent Parisul este cel mai important centru al presei evreiești din Europa. Într-adevăr, aici apar două cotidiane în limba idiș („Unzer Wort” și „Natie Presse”), o revistă săptămînală, „Unzer Weg”, precum și mai multe periodice. Dintre acestea din urmă, amintim revista literară „Unzer

Kiyum”, cu apariție lunară, revista trimestrială „Pariser Schriften”, de asemenea cu profil literar. Apare și o revistă de medicină popularizată, „Folks gezunt”.

...SI PUBLICAȚII ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Pentru întregirea tabloului presei evreiești din Franța se cuvine să menționăm publicațiile scrise în limba franceză. Cea mai prestigioasă este revista „L'Arche”, cu apariție lunară, la care colaborează un grup de ziaristi talentați, începînd cu Elie Wiesel și terminînd cu Philippe Ben, corespondentul ziarului „Le Monde” la New York.

Tot la Paris apar revistele: „Le Monde Juive”, editată de Centrul de documentare evreiesc, condus de I. Schneersohn; „Traité d'Union”,

buletin lunar al iudaismului tradiționalist etc.

Principalele comunități din Franța editază buletine de presă. Unul dintre cele mai bogate apare la Strassbourg.

LITERATURA CATASTROFELI

În numeroase țări continuă să apară studii istorice despre perioada catastrofei evreiești din anii celui de al doilea război mondial. Recent, la Ierusalim a apărut volumul al IV-lea din seria redactată sub auspiciile Institutului Yad Vashem. Acest volum cuprinde un studiu amplu despre poziția Vaticanului în raport cu nazismul; o lucrare despre evreii în mișcarea de rezistență din Franța; un studiu-portret al lui Adam Czerniakov, președintele consiliului evreiesc din ghetoul Varșoviei.

IȚIC MANGHER

Ițic Mangher a murit. A murit? E un fel de a spune, căci poezii, poezii adevărați, nu mor niciodată. Din viață intră în nemurire. De aceea, mai potrivit ni se pare să spunem că la 21 februarie 1969 un vagabond genial, prieten cu drumul, cu vîntul, cu noaptea și cu stelele și-a încheiat ciclul pămîntesc. De aici înainte nimeni nu-l va mai întâlni la o răspîntie de drumuri, unde de atîtea ori s-a vîrît să asculte, înfiorat, mîrmurul vîntului. Nimeni nu-i va mai vedea ochii, în care scrieau amănunțit reflexul stelelor. Nimeni nu-l va mai auzi glasul, în care vibrau viori și flauturi și năuri. Căci ce a fost pămîntesc, pieritor în ființa lui s-a terminat la 21 februarie 1969. A rămas însă ceea ce e nobil, prețios, nepieritor. A rămas cîntecul. A rămas poezia. A rămas legenda.

A fost printul neîncoronat al poeziei idiș și cu siguranță că generațiile viitoare nu vor învidia pentru că ne-a fost dată făvoarea de a-i fi contemporani. Iar pe noi, oamenii mealegurilor românești, ne vor învidia de două ori: căci printre noi a văzut lumina zilei (în anul 1901), printre noi a făcut primii pași. Al nostru-i cerul care se deschide larg de-asupra baladelor sale, a noastră simfonie de albastru, violet și verde din poemele sale, al nostru vîntul poeziei și poezia vîntului său. Și dacă acele fluvii largi și impetuoase ce se numesc Șalom Alechem, Ansky, Peret, care au fertilizat ogorul literaturii idiș, au izvorit din alte mealeguri, de la noi a pornit acest riu cristalin, acest susur vrăjît ce se numește Ițic Mangher.

Viziunea lui asupra lumii este viziunea noastră. Atîta doar că la el totul e mai intens, mai pur, mai scaldat în frumusețe și că se pricepe ca nimeni altul să redea această intensitate, această puritate, această frumusețe în scris. Natura, peisajul, oamenii — totul ne este atît de familiar, atît de apropiat, căci sînt ale noastre. Ne-o spune și el, poetul, în introducerea la unul din ciclurile sale — „Biblice”: „Cîntorul auzit va recunoaște năruidecît că peisajul în care se mișcă eroii biblici nu este peisajul vechiului Canaan... Acest peisaj, cu sălcii de-a lungul drumului, cu livezile de vișni și cu ciudatul său amurg, s-a încrustat în memoria mea încă din copilărie. În acest cadru, tatăl meu, călă de croitor pelerin, a compus Purimșpilurile sale și le-a jucat împreună cu prietenii săi.”

Primul volum „Stele pe acoperiș” (Stern oifn Dach) i-a apărut la București, în anul 1929. Acest volum de stele a vestit cititorilor de limba idiș o nouă stea pe firmamentul poeziei. O stea ce se adăuga constelației alcătuită din Eliezer Steinberg, Iacob Groper, Iacob Sternberg — ca să-i numim doar pe cei mai proeminenți. Cu toții puteau fi întâlniți pe străzile Bucureștiului anilor 30!

Atunci a răsărit steaua Mangher, atunci a prins să răsună orga cu mii și mii de țevi a talentului său:

Noapte, Stelele dorm pe acoperiș.
Mame tinere dorm somn liniștit.
E ceasul cînd sfîntenia devine cîntec.
Ferice de-acei ce-acum e trează!

El poate desluși sublima taină
A rîului, pădurii, a stepei, mării și cîmpiei,
El poate desluși hîrtina, dar veșnic tîmbara chemare
Ce tinjește după revelația divină.

Cine știe — poate — odată-l va privi
Și-l va-ntîmpina cu cînt și bucurie!
Deocamdată stau apostolii de pază...

Deocamdată, mame obosite dorm tihnit
Mirosind a Evanghelie și cînt
Iar stelele dorm pe acoperiș.

„Stele pe acoperiș” a fost o explozie de poezie, iar critica literară a epocii s-a grăbit să salute această *nova*, această stea nouă, țîșnită din infinitul sensibilității poporului. Căci analiza spectrală a acestei stele arată că stră-

lucirea ei e alcătuită din tradiție și umor, din imagini și cresuri, din credințe și reprezentări înduioșătoare de naive necori — toate de esență populară.

Au urmat ani lungi de peregrinări pe drumurile lumii — Varșovia și Londra, Paris și Africa de nord, America și Israel — pe care Mangher le-a bătut neobosit, purtat de dorul, de neliniștea, de setea sa nepotolită de orizonturi noi. Și, pietre de hotar pe drumul poeziei, au urmat volumele „Felinare în vînt” („Lamtern în vînt”), „Biblice” („Himeș-lider”), „Meghile-lider” („Cîntec de Purim”), „Po-poare cîntă”, „Amurg în oglindă” („Demerung în spîgl”), „Stele și pulbere” („Ștern în ștoib”), cîntecul de lebedă al poetului.

Multe din baladele și cîntecurile sale au pătruns atît de adînc în popor încît — suprem omagiu! — sînt socotite a fi producții folclorice. Intr-atîta sensibilitatea poporului se regăsește în ele! Dar tărîmul poeziei mangheriene depășește hotarele limbii idiș, multe din baladele sale fiind transpuse în engleză, franceză, germană, română, rusă, olandeză. În antologia poeziei universale editată de UNESCO, literatura idiș este reprezentată prin Mangher.

În ultimii ani, producția sa poetică a oferit substanța unor spectacole teatrale („Mangheriada”), reprezentate cu răsunător succes la New York, Tel-Aviv, București.

A fost, neîndoios, unul din marii poeți ai epocii noastre. Un poet de dragul căruia merită efortul de a învăța limba în care a creat. Și cu asta, cred că am spus totul.

V. R.

IȚIC MANGHER

APA SE-NTUNECA

Apa se-ntuneacă, e noapte.
A zecea minune s-a ivit.
Voi dormi aici la margine
Acoperit cu ploaia și cu noaptea

Ochiul meu a bătut astăzi
Soarele roșu din pădure și din cîmp
Prin visul meu va trece soarele
Iubirea și întreaga lume.

Lumină a visului și a realității
Nu te deslipe de mine.
Ruga mea cade în poala ta
Cum cad vesmintele de pe mine

Apa se-ntuneacă. E noapte.
De pe coapsele mele cade frînghia.
Buza mea sărută drumul cenușiu
Care duce înapoi spre cîmpie

O, Doamne, fiecare gest al meu
E un cînt închinat ție
Lasă albul nopții
Să se-ndrepte către mine

Și-n albul nopții sfîntește-mă
Pe mine, și apa ce se-ntuneacă.
Cenușiile căște din cîmpie
Și visul întregii lumi.

DESPRE POETUL MANGHER

Însăși limba viselor lui e de o transparență surprinzătoare, care depășește pină și muzica, integrîndu-se legilor luminii.

F. ADERCA

El e și copil și bătrîn, și tăcut și gingas, ca o rugă, și neliniștit și febril, ca vîntul. Cîntă într-însul viole în surdina, profund religioase, rugi divine. Pe Mangher îl cutreieră singele în fierbere al unui Esenin. Mangher e cutremurat de tonurile muzicale, subtile, ale unui Verlaine și e beat de vin lunar, ca genialul poet chinez Li-Thai-Pe.

N. I. GOTLIEB

Baladele lui Mangher, triste și pline de farmecul misterelor care se nasc atunci cînd strălucirea lui Dumnezeu orbește privirea, sînt o minunată continuare a mitosului popular evreiesc. Adesea poetul se ridică în poemele sale pînă la adevăratul mit eroic.

Dr. S. BICKEL

Patriarhul Avraam și străbuna Sara nu sînt pentru el figuri eroice, epice, ci o pereche evreiască dintr-un tîrg galițian iar întîmplările biblice sînt reduse la proporțiile unor întîmplări cotidiene, dintr-un asemenea tîrg.

B. Z. GOLDBERG

IȚIC MANGHER

EPITAF

Aici odihnește trista și obosită privighetoare
Pentru prima dată în pat propriu.
Ucenicul de croitor, vagabond și poet
Izvor de cîntec amuțit pentru totdeauna.

Nu smulgeți urzicile de pe mormînt.
Iarna nu dați la o parte zăpada.
Cel ce zace sub ea nu mai are nici o durere.
El trăiește-n pace cu viermii și cu șobolanii.

Nu presărați flori pe movița de pămînt
Nu reparați ce strică furtuna
Nu alungați ciorile de pe piatra funerară
Lăsați în juru-i să zboare fluturii, albina și musca.
Lăsați capra groparului să pască-n liniște
Iar pe cel ce odihnește, lăsați-l singur.

Aforisme talmudice

Despre soț și soție

Omul neînsurat e lipsit de bucurie, belșug și noroc.

Cine e bogat? Acel ce are o femeie frumoasă — mai ales la caracter.

Omul să mănince și să bea după puterile sale, dar soția să și-o prețuiască peste puteri.

Cînd femeia ți-e virtuoasă, căminul ți-e binecuvîntat.

Cel ce-și mărită fata după un necioplît e ca și cum ar zvîrli-o pradă unui leu.

Bărbatul să nu necăjească femeia, căci acesteia lesne-i vin lacrimile în ochi.

Cea mai virtuoasă femeie este aceea care îndeplinește voința soțului său.

Femeia rea e ca ziua mohorîtă.

Chiar dacă soția are o sută de sclavi, tot trebuie să muncească.

Cine are iadul pe acest pămînt? Acela care are o soție rea.

Acela care rămîne neînsurat nu merită numele de om.

CRONICA DE PURIM

(Urmare din pag. 1-a)

Capitolul 5 cunoaște o sporită intensitate dramatică. Ester reușește să atragă atenția lui Ahașveroș și-i smulge făgăduială că a doua zi va prîzni cu ea, poftindu-l la ospăț și pe Haman. Haman e vesel gîndind că e în grațiile frumoasei regine. Plecînd din palat îl zărește pe Mordehai care, din nou, nu se pleacă în fața lui. Haman e grăbit... Care tiran nu e grăbit să-și realizeze planurile? Nu vrea să mai aștepte data de 13 adar — pe care el însuși o „trăsese la sorti” — pentru măcelul proiectat. Hotărâște să sfîrșească cu Mordehai chiar a doua zi. Și din porunca lui, în curtea palatului se înalță o spinzătoare înaltă de cincizeci de coți...

Capitolul 6 este dominat de ceea ce dramaticii au denumit cîteva secole mai tîrziu „deus ex machina”, iar noi o putem identifica cu intervenția Supremiei Divinității: Ahașveroș e cuprins de o sîcîtoare insomnie. Ca să-și alunge gîndurile și să se facă somn, cere să i se aducă cronica întîmplărilor palatului și să i se citească din ea. Și se găsi scris acolo că Mordehai, iudeul, a salvat odată viața împăratului destăinîndu-i uneltirile lui Bigtan și Teres. „Ce onoare și mîrire i s-a făcut lui Mordehai pentru aceasta?” (VI, 3) se interesează Ahașveroș. Astfel află el cu surprindere despre proiectata spinzurare a salvatorului său și se enfurie foarte. Îl întrebă și Haman: ce onoruri crede el să se acorde unui om prețuit de măritul împărat? Ca în comediele bufle, Haman socotea că despre el e vorba și, plin de bucurie, dă răspunsul: să fie îmbrăcat în straie împărătești și să fie purtat pe calul împăratului pe străzile întesate de oameni ale cetății de scaun împăresc. Soluția îi place lui Ahașveroș și dă poruncă să fie imediat aplicată... lui Mordehai. Așa se întîmplă că a doua zi, din porunca regelui, pe străzile capitalei sale mergea la pas un cal purtat de căpștură de Haman. Pe cal, îmbrăcat în mantie regală, se afla Mordehai, iar Haman vestea, conform dorinței regelui, pe privitori: „Așa i se face omului pe care slăvitul monarh vrea să-l cinstească” (VII, 11). Dar în inima lui ura cloceata mai puternic.

Capitolul 7 ne transportă în încăperile Esterei la ospățul anunțat, meseri fiind Ahașveroș și Haman. Frumoasa și curajoasa Ester își desvăluie lui Ahașveroș originea sa iudeeană și planul sclerelat al lui Haman. Mînios, Ahașveroș poruncește ca de spinzurătoare pregătită pentru Mordehai să fie afîrnat însuși Haman.

Capitolul 8 cunoaște o precipitare a evenimentelor. Edictul de nimicire a evreilor nu putea fi revocat: cei fără drepturi nu puteau fi ocrotiți. Dar Ahașveroș se hotărâște să dea un nou decret: de data aceasta acorda iudeilor un drept, dreptul de a se apăra. În fapt, era recunoașterea egalității iudeilor cu ceilalți locuitori ai întinsei împărății. „Și fu lumină și bucurie, veselie și strălucire” (VIII, 16).

Penultimul capitol aduce în scenă finalul de „happy-end” al dramei. Amendamentul lui Ahașveroș anula în fapt primul edict. Masacrul anunțat pentru 13 Adar nu mai putea avea loc. Zilele de 14 și 15 Adar fură zile de ospăț și veselie. Și scrisese Mordehai tuturor obștilor iudeene „spre a lua asupra lor ca să ție ziua a 14-a a lunii Adar și ziua a 15-a din ea, în fiecare an” (drept zile de sărbătoare. IX, 21).

Capitolul 10, ultimul, aduce o precizare de ordin istoric: „Dar toată istoria puterii și vitejiei sale (a lui Ahașveroș) și descrierea mării lui Mordehai... sînt doar în cartea cronicilor regelui Meziei și Persiei” (X, 2). Așa dar, este cert că cronicarul întîmplărilor minunate ale frumoasei Ester și dirzu-lui Mordehai nu a avut intenția să facă istorie. Partea istorică a evenimentelor „este

doar notată în cartea cronicilor...” Faptele ne sînt relatate numai pentru a ne explica sensul sărbătorii de Purim și acest scop — și numai el — este urmărit cu insistență de necunoscutul autor.

Este însă „Meghilat Ester” fructul pur al imaginației vreunui talentat cronicar? Această părere — pe baza căreia înțelepții talmudici (Talmud Ierusalim I, fol. 4) s-au opus multă vreme inscrierii Purimului în șirul de sărbători al religiei mozaice — nu pare întemeiată, deși ca nu ar scădea cu nimic valoarea etico-religioasă a povestirii Esterei și nici frumusețea ei literară.

O serie de fapte sînt însă semnificative și atrage atenția asupra sulului ce conține palpitanta descriere a întîmplărilor frumoasei iudeene și a salvării obștei destinate pierii.

În întreaga narațiune, numele lui Dumnezeu nu este nici măcar o singură dată pomenit, deși intervenția voinței sale divine respiră din întreaga desfășurare a acțiunilor. Nici unul dintre eroi nu invocă ajutorul Celui Etern, nici unul nu i se roagă. Dacă istoria Esterei ar fi fost scrisă cu scopul de a ridica moralul vreunei obștei obidite și nu ar fi avut nici un fundament istoric, desigur că invocarea Celui Atotputernic nu ar fi lipsit din cuprinsul ei.

Numele eroilor iudei ai povestirii sînt vădit de origine persană. „Mordehai” nu-și găsește corespondent în limba Bibliei, în schimb afinitatea acestui nume cu cel de „Mardab” este evidentă. Or, Evil-Mardab era fiul și succesorul lui Nabucadnetar la tronul babilonean (562—560 î.e.n.).

„Ester” este de asemenea un cuvînt persan, care înseamnă „stea” („aster” în elină, „astrum” în latină). Drumul pînă la „Istar”, zeițeta feminină babiloneană, iarăși nu este lung...

Dacă povestirea nu s-ar fi bazat pe fapte istorice, ea nu ar fi utilizat, desigur, numirile unor iudei care prin îndelungată trăire în captivitate adoptaseră nume persane, ci ar fi folosit numele biblice, accesibile într-un total anonimului cronicar.

Terminologia utilizată de autorul sulului Esterei este și ea tipică persană și aparține cu certitudine unui bun cunoscător al administrației de la Șusan. Mai mult chiar, topografia palatului în care se desfășoară drama Esterei este surprinzător de asemănătoare celei a palatului regilor asirieni, desgroptat de curînd la Persepolis. Palatul lui Ahașveroș își desvăluie arheologilor tainele sale...

Dar el însuși, cumplitul, capriciosul, bețivul și sensualul despot, cine să fie oare? Istoriografia elină îl identifică cu Xerxes, cel al cărui nume se pronunță în persană „Hșaiaraș”, ceea ce ne în transcriptie ebraică trebuie să fi fost „Ahașiaras” — „Ahașveroș”. Caracterizarea pe care Herodot și Eschil o fac acestui împărat persan corespunde într-un total celei ce i-o face autorul povestirii Esterei.

Însuși numele de „Purim” trădează originea persană a povestirii, el însemnînd „sortii” și derivă desigur de la „sortii” trași de Haman, care a fixat prin ei data de 13 Adar pentru începerea măcelului.

De ce ar fi avut nevoie de atîtea „persanisme” autorul unei povestiri închipuite, nebazată pe amintirea unor fapte reale?

Au chibzuit masele, cercetătorii critici ai cărților biblice, asupra acestor aspecte, sau au găsit alte argumente pentru a canoniza Sulul Esterei, nelăsîndu-l în rîndul apocrifelor? Cert este că discuțiile au fost aprinse: însuși Talmudul le dedică un tractat aparte, tractatul „Meghila”, un foliant de 104 pagini.

Și deși tirziu adoptată și mult discutată, sărbătoarea victoriei Esterei, a implacabilei sentințe divine ce hotărâște ca binele să triumfe asupra răului, își găsește de 2300 de ani încoace, mereu și mereu, loc în inimile credincioșilor care o întîmpină cu dragoste și bucurie.

7 ADAR LA TEMPLUL CORAL

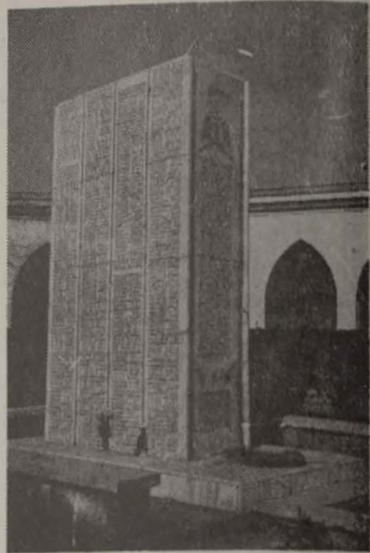
Ca în toți anii, Comunitatea evreilor (M) din București a organizat în ziua de 7 Adar (25 febr.) la templul coral un serviciu divin de comemorare (Hazaraka) a foștilor rabini, clerici, conducători și funcționari ai obștei, dascăli, efori de temple și sinagogi etc.

În această zi, care este iahrzeit-ul lui Moșe Raben, au fost comemorați și cei 764 coreligionari înecați pe vasul „Struma” în ziua de 7 Adar 5703, acum 26 de ani.

Predica ocazională a fost rostită de d. prim-rabin I. M. Marilus.

În clișeu:

Monumentul ridicat la cimitirul de pe șoseaua Giurgiului în memoria celor 764 martiri de pe vasul „Struma”.

Obiceiuri de Purim

De cum intră luna Adar, atmosfera devine mai veselă — ne spune Talmudul; și într-adevăr acesta era timp de veacuri simțimîntul obștei cureției în apropierea sărbătorii Purimului. Simbol al victoriei binelui asupra răului și care reînnoiește an de an încrederea în viitor a celor asupriți, avertînd pe asupritori de inevitabila intervenție a justiției divine, Purimul este o sărbătoare ce nu are propriu zis un caracter religios.

De dată mai recentă în comparație cu celelalte sărbători, Purimul nu s-a bucurat prea mult de atenția învățaților. Prudenți și rezervați în edictarea de legi ce nu se întemeiau pe texte biblice, învățații s-au mărginit în acest caz la puținele prescripții pomenite în sulul Esterei, impunîndu-le ca obligații. Jădă a mai adăuga altele.

Credincioșii evrei au văzut însă în povestea Purimului un simbol al propriei lor soarte, simbol ce i-a ferit adesea de a cădea în disperare și le-a hrănit speranța ori de cîte ori dușmanii căutau să-i distrugă. În acest sens ideea de Purim a trăit în inima evreilor în tot timpul Evului Mediu și mult timp după aceea.

Pregătirea sărbătorii începea încă în primele zile ale lunii Adar, cînd pe pereții sinagogilor și ai caselor din gheto-uri apăreau panouri mari, reprezentînd scene din Meghila. Panourile erau confecționate de către elevii cursurilor de Talmud Toră și leșivot, care se întrecuau în ilustrarea și colorarea cît mai ingenioasă a scenelor din istoria Purimului.

Aceste ilustrații, de o mare varietate, în special cele din evul mediu, reprezentau adevărate comori de artă populară.

Apropierea zilei de Purim se făcea simțită printr-o veselie crescîndă pînă în prezua sărbătorii. Atunci, în 13 Adar, calendarul indică zi de post și resemnare: postul Esterei, înmînă în memoria primejdiei ce ameninșase comunitatea evreilor din marelă imperiu al persilor.

Este interesant de amintit că acest post necunoscut de Talmud este pomenit abia în evul mediu ca un obicei „al morții” de a posti în 13 Adar în memoria „postului din Nisan al Esterei”. Prima dată este menționat în sec. VIII de către R. Aha din Șabha în „Seeltot”.

Sărbătoarea propriu zisă începe în seara zilei de 13 Adar. Din punct de vedere ritual, ruga de Maariv din această seară se deosebește prin inserarea în „Tefila” (ruga celor 18 binecuvîntări) a unei rugăciuni festive: Al hanisim — Despre minuni — după care are loc citirea Meghilei.

Citirea se face după o melodie tradițională deosebită de cea uzuală pentru citirea pericopelor, de către oficianți, dintr-un sul de pergament, cunoscut sub numele de Meghilat Ester. În unele comunități se obișnuia ca textul să fie luminat oficianțului cu torțe aprinse de către enoriașii de vază care-l încadrău. Citirea propriu zisă este precedată de trei binecuvîntări pe care le roștește tot oficianțului. Ori de cîte ori este pronunțat numele de Haman, întreaga asistență provoacă vacarm prin cele mai felurite mijloace — bătaie din picioare, zgomot cu pîlpirele etc. — pentru a-și exprima antipatia, iar copiii învîntesc grăgărele — hîrîtoare din lemn ce produc zgomot. Acest obicei își trage originea, se pare, din Germania și Franța, din secolul al XIII-lea. Comunitățile din aceste țări aplicau prin analogie lui Haman versetul din Deut. 25—19 — „să ștergi pomenirea lui Amalec de sub ceruri” — ștergînd numele lui

Haman pe două pietre pe care le frecau între ele pînă se stergea; mai tîrziu obiceiul de a scrie pe pietre a căzut în desuetudine, rămînînd numai acela al producerii zgomotului prin diferite mijloace.

În ziua următoare, prima zi de Purim, la rugăciunea de Saharit s-a adăugat un poem sinagogal denumit Croveț — rugă de completare. Citirea Meghilei este reluată după ruga celor 18 binecuvîntări. Atît de Saharit cît și de Minha se interesează adăunul festiv al Hanisim.

Singura obligație religioasă extra sinagogală de Purim este aceea de Mișloah Manot — „trimiteră cadourilor”. Ea este prevăzută în textul Meghilei și codificată în Talmud și Șulhan Aruh. Fiecare credincios este ținut să trimită cadouri în special alimente — la săraci și la prieteni.

Cu aceasta se încheie programul „oficial” de Purim. Adevărata sărbătoare, petrecerea și veselia, începea abia mai tîrziu, la masa festivă în jurul căreia se adunau oaspeții — adesea mascați — și pe care se găseau pe lingă diferite mincăruri și tradiționale prăjituri cunoscute sub numele de Hamantashen.

În zilele noastre, Purimul are un aspect mai puțin de sărbătoare casnică, familiară. Odinioară — în evul mediu mai ales — caracterul ei public era mult mai pronunțat.

Din atmosfera feerică de Purim, sub influența carnavalurilor italiene și a comediei dell'arte, s-au născut primele începuturi ale teatrului popular evreiesc.

Încă din sec. XIV se cunosc mici „trupe” de amatori care, cîrculînd din casă în casă, declamau versuri compuse cu ocazia oazei, sau cîntau cîntecul cu subiecte legate fie de istoria Purimului, fie de actualitatea epocii sau comunității respective.

Gusturile rafinîndu-se, scheciurile s-au transformat în adevărate mici piese dramatice axate pe tematica sărbătorii, fie pe vreun alt subiect biblic, cum ar fi vînzarea lui Iosif, legenda lui David și Goliat etc.

Cunoscătorii de carte talmudică își petreceau timpul într-o formă nu mai puțin veselă cu așa-zisele „frelageri de Purim”, scripitoare parodii de dispute talmudice, care și astăzi uimesc prin arhitectura lor sofistică complicată, plină de haz și prin umorul lor firi și caustic.

Haim M Leibovici, președinte al Comunității evreilor (M) din Braîla, anunță cu durere înțetarea din viață a soției sale.

SABINA LEIBOVICI
în vîrstă de 64 de ani

Înmormîntarea a avut loc la Braîla, în ziua de 6 februarie 1969.

academicianul JOSEPH KESSEL

Joseph Kessel este, fără îndoială, unul din numele cele mai prestigioase ale culturii franceze contemporane.

Dintre cărțile recent apărute, „*Les mains du miracle*” (editura Gallimard, Paris, a stîrnit vii comentarii. În această carte, ilustrul academician francez istorisește cazul lui Felix Kersten, medicul personal al lui Heinrich Himmler.

Felix Kersten practica „manuelle therapie”, ceea ce noi am numi masaj. A avut norocul să fie inițiat de doctorul Kō, vraci din Tibet. A început să practice la Haga și a devenit repede atât de cunoscut și de apreciat, încît la serviciile sale au apelat maginați ai vremurilor, capete încoronate. La Felix Kersten a recurs și Heinrich Himmler. Devenind medicul curant al acestui atotputernic fruntaș nazist și bucurîndu-se de o mare influență asupra lui, doctorul Kersten s-a străduit și a reușit să smulgă vieți omenești din ghiarele călăului fanatic.

Acțiunile lui Kersten par incredibile. H. R. Trevor Roger, profesor de istorie contemporană la Universitatea din Oxford, unul din experții privind problemele germane în timpul războiului, scria, în prefața „Memoriilor” lui Kersten: „Nu există om a cărei aventură să apară la prima vedere mai nevrosimilă. Dar nu există om a cărei aventură să fi fost mai minuțios verificată decît a acestuia. Ea a fost scrutată de erudiți, de juriști și chiar de adversari politici. Și a triumfat asupra tuturor încercărilor”.

Însuși Joseph Kessel a verificat, cu cea mai mare scrupulozitate, dovezile, actele, toate documentele și a stat zile întregi de vorbă cu Felix Kersten, spre a lămuri unele puncte ale extraordinarei lui aventuri. Și scriitorul francez a ajuns la concluzia că doctorul Kersten a reușit, într-adevăr, să salveze mii de vieți omenești. Dar cum? Prin ce minune?

Pentru a avea răspunsul acestor întrebări, ne-am adresat ilustrului academician, care cu o deosebită amabilitate a binevoit să ne dea următoarele precizări:

— Cum se pot explica toate aceste minuni pe care le-a reușit Kersten: să-l determine pe Himmler ca populații întregi să nu fie deportate, ca focurile crematoriilor să nu-și primească toată rația lor de cadavre?

— Datorită ascendentului pe care doctorul Felix Kersten reușise să-l aibă asupra lui Himmler.

— Și acest ascendent?

— Se datora respectului și recunoștinței pe care Himmler le purta față de doctorul său. Himmler suferea îngrozitor de colici abdominale. Kersten, cu minile lui miraculoase, izbutise acolo unde nu reușise nici un alt medic din Germania: să-i potolească crizele. Devenit medicul permanent al Reichsführerului, Kersten ajunsesă, vrînd-nevrînd, confidentul lui Himmler. Într-adevăr, în timpul pauzelor dintre tratamente, Himmler — cel mai puternic om în cel de-al III-lea Reich după Hitler — se dovedea a fi de o indiscreție de necrezut. Destin, relaxat, sub miile doctorului, Himmler era cuprins de o astfel de euforie încît simțea nevoia de a se destăina, cu atât mai mult cu cît în mod normal nu avea încredere în nimeni.

În cursul discuțiilor care se angajau între pacient și doctor, Kersten ajunsesă să cunoască cele mai mari secrete ale celui de-al III-lea Reich. Mai tîrziu, Kersten a profitat de aceste momente pentru a-i solicita lui Himmler eliberarea unor deținuți, înlăturarea unei măsuri deosebit de aspre, anularea sau suspendarea unui decret. În felul acesta el a ajuns să scape din ghiarele morții sau din lagărele de concentrare o multime de oameni: olandezi, francezi, danezi, norvegieni...

— Așa dar, minile miraculoase ale doctorului Kersten au reușit să smulgă de la moarte sau de la detențiune atîtea vieți omenești. Au izbutit oare să realizeze această minune și atunci cînd a fost vorba de evrei?

— Da, dar nu în aceeași măsură. Căci ori de cîte ori Kersten îi reamintea de această problemă, Himmler opunea tuturor argumentelor doctorului declarația Führerului: „Am

dat lumii cuvîntul de onoare că la sfîrșitul războiului nu va mai exista nici un singur evreu pe suprafața pămîntului.” Totuși Kersten a perseverat și nu fără oarecare rezultate. Așa, în cursul lunii februarie 1945, 2700 evrei internați în lagărul de la Theresienstadt urmau să fie expediți într-un lagăr al morții, unde-i așteptau camerele de gaze și crematoriile. Două trenuri de marfă fuseseră încărcate cu nenorocitele victime și așteptau plecarea de pe una din liniile de garare. Șeful convoiului anunță cartierul general al lui Himmler și ceru ordinul de plecare a trenului. Cel care primi ordinul era Rudolf Brandt, secretarul particular al lui Himmler. Doctor în drept și unul din cei

Extraordinara aventură a lui Felix Kersten, medicul personal al lui Himmler, alcătuiește tema uneia dintre cărțile ilustrului scriitor.

mai buni stenografi din Germania, el devenise, datorită capacității sale, cel mai apropiat colaborator al Reichsführerului. În mijlocul cetei acelea de fanatici și de ariviști fără scrupule care îl înconjurau pe Himmler, Brandt și Kersten s-au identificat încet, încet, ca doi oameni izolați, care nu pierduseră sentimentul uman.

Brandt prezentă, deci, comunicarea Reichsführerului care, după ce-și aruncă ochii pe ea, exclamă: 2700?! Asta-i o coincidență extraordinară! I-am promis lui Kersten să eliberez 2—3000 de evrei, pe care Elveția e dispusă să-i primească. Îndreptați deci trenul spre granița Elveției. Anunțați de urgență autorităților elvețiene, Gestapo-ului, căilor ferate și grănicerilor noștri.” Apoi, satisfăcut, Himmler adăugă: „2700?! Parcă s-a potrivit anume. Nici prea mult, nici prea puțin. Exact cît trebuie pentru a mulțumi una din fanteziile bunului doctor.”

În felul acesta, 2700 evrei au fost scăpați de la moarte și au găsit adăpost în Elveția.

— Acest episod, necunoscut, nu se datorează el oare și situației dezastruoase în care se afla atunci Germania?

— E greu de spus! Desigur, nu se poate ignora nici o clipă că momentul cînd Himmler îi făcea lui Kersten un dar atât de generos — 2700 evrei eliberați de la moarte — cel de-al III-lea Reich mergea cu pași siguri spre prăbușire. Armatele germane erau pretutindeni înscrute. Falcii generali germani nu mai puteau face nimic împotriva oștirilor aliate care pătrunseseră pe teritoriul german. Înfîrșirile dezastruoase îl coborîseră pe Himmler din cer pe pămînt, sentimentul fricii și desperării luînd locul celui al delirului în care trăise pînă atunci. Așa că cei 2700 evrei dăruiri lui Kersten putea să fie singurul mijloc pe care îl avea la îndemînă spre a-și răscumpăra cruzimea cea mai inumană. Cum putea tot atît de bine să fie și un pion în jocul pe care intenționa să-l joace: o pace separată cu anglo-americanii.

— Care e, după dvs., cel mai miraculos fapt realizat de Kersten?

— Palmaresul minunilor realizat de Kersten este foarte bogat. Cercetîndu-l, mulți s-ar opri, poate, la împiedicarea deportării olandezilor, proiectată pentru 20 aprilie 1941. Alții s-ar opri la planul de salvare a prizonierilor danezi, norvegieni și suedezi, pe care Kersten l-a pus la cale cu guvernul sue-

dez. Eu unul consider însă cea mai extraordinară minune realizată de Kersten întîlnirea între Himmler și un delegat al Congresului Mondial Evreiesc, căruia Reichsführerul urma să-i confirme personal că 5000 evrei aflați în lagărele de concentrare vor fi încadrați în lotul de prizonieri pe care șeful SS-ului consimțise să-l elibereze prin Crucea Roșie suedeză.

Această încercare a lui Kersten o consider cea mai îndrăzneală. Era, de fapt, punerea față în față a maniacului sîngeros cu obiceiul maniei sale. Pentru Kersten însemna, de fapt, să-i ceară lui Himmler să-și stăpînească ura față de evrei și, mai ales, să-și înfrîngă spaima față de Hitler.

— Și cum de a fost posibil acest lucru?

— Mai întîi, a fost împiedicarea dinamitării lagărelor de concentrare. Într-adevăr, la 25 februarie 1945, Gunther, ministrul de Externe al Suediei, află, prin intermediul americanilor, o știre cutremurătoare: Hitler poruncise lui Himmler să dinamiteze lagărele de concentrare și să le arunce în aer, împreună cu toți deținuții care se aflau acolo, cînd trupele aliate se vor afla la 8 km. depărtare de lagăre.

În lagăre se mai aflau atunci 800000 de deținuți, așa că Kersten fu însărcinat să facă tot ce-i stă în putință spre a împiedica această monstruoasă zădărnici.

Înarmat cu documente oficiale, care făceau din el delegatul oficial al Suediei, Kersten se înapoie în Germania la 3 martie 1945 și, luînd imediat contact cu Himmler, reuși, după o săptămînă de eforturi, să smulgă 800000 de deținuți de la o moarte sigură. Această reușită își găsi materializarea într-unul din cele mai neobișnuite documente din timpul războiului.

La 12 martie 1945, într-o cameră tristă a sanatoriului pentru SS-ști, în prezența lui Kersten și a lui Brandt, pe o biată masă de lemn nevopsit, Himmler redacta cu mîna lui un act, pe care îl numi el însuși: „Contract în numele umanității”. În el se spunea că: 1) Lagărele de concentrare nu vor fi dinamitate; 2) La sosirea aliaților, pe zidurile lagărelor vor fi ridicate steaguri albe; 3) Nu se va mai executa nici un evreu, urmind ca evreilor să li se aplice regimul ce-

lorlalți prizonieri; 4) Suedia va putea trimite pachete individuale deținuților evrei.

— Această victorie nu l-a mulțumit pe Kersten?

— Nu! Cum v-am spus adineauri, el a cerut ca Himmler să se întîlnească cu un reprezentant al Congresului Mondial Evreiesc, căruia să-i confirme hotărîrile pe care le luase în legătură cu evreii.

— Himmler a acceptat propunerea lui Kersten?

— Da. Dar, firește, ca întotdeauna cînd era vorba de evrei, după multe ezitări, multe călătoriri și, mai ales, temeri de a nu fi descoperit de Hitler.

— Cu toată această frică față de Hitler, întîlnirea a avut totuși loc...

— Da, în noaptea de 20 spre 21 aprilie 1945, în casa lui Kersten, din Hartzwald. La

ea au participat: Himmler, generalul SS Schelenberg, Brandt, doctorul Kersten și Norbert Masur, delegatul Congresului Mondial Evreiesc. Inițial, delegatul Congresului trebuia să fie Hillel Storch, dar cu cîteva ore înainte de plecarea din Suedia, el anunțase că renunță: 17 membri ai familiei lui pieriseră în lagărele de concentrare. În locul lui se oferise voluntar pentru această neobișnuită misiune Norbert Masur, cetățean suedez de religie mozaică și reprezentant al Congresului Mondial Evreiesc.

Cum v-am spus, la această consfătuire ciudată n-au fost decît cîtei oameni. În realitate, însă, șase milioane de umbre pluteau în salonul fermei lui Kersten și aceasta făcea ca această consfătuire să fie și mai insolită. Imaginați-vă numai o clipă scena și vă veți da imediat seama cît de puțin redă expresia aceasta „insolită” realitatea însăși a întîlnirii. De o parte a mesei Masur, care prin organizația căreia îi aparținea cunoscuse și urmărise, pas cu pas, martiriul fără precedent și fără egal suferit de evreii de pretutindeni unde zvastica reprezenta legea: scoaterea în afara legii, arestările masive, nesfîrșitele convoaie, în care morții călătoreau laolaltă cu cei vii, schingiurările, înfometarea, torturile, camerele de gaze, crematoriile... De cealaltă, Himmler, un om plăpînd, cu ochii cenușii sub sticlele ochelariilor cu ramă de oțel, îmbrăcat în fastuoasă uniformă de general SS, împodobită cu decorații, din care fiecare reprezenta răsplată unei crime.

— Și ce s-a hotărît la această consfătuire secretă?

— După discuții lungi, Himmler încuviință eliberarea imediată a 1000 de deținuți evrei din lagărul de la Ravensbrück, care urmau să fie menționați, după indicațiile Reichsführerului, drept polonezi și se angajă față de Masur să respecte hotărîrile „Contractului în numele umanității”.

— Ce credeți că l-a putut determina pe fanaticul Himmler să ia asemenea măsuri? Căci argumentul influenței lui Kersten nu explică de-aiași acceptarea întîlnirii cu Masur și nici „clemența” lui față de evrei?

— Mi-am pus și eu de multe ori asemenea întrebări. Opinia lumii civilizate? Chipul, înfățișarea lui în fața viitorului? Greu de crezut. Oricum, Himmler nu putea fi atât de naiv încît să-și închipuie că o întîlnire fugară — și care, de altfel, trebuia să rămînă un secret bine păstrat — ar putea să-l facă iertat în fața popoarelor și a istoriei. Mai verosimil era situația desperată a Germaniei naziste. Se spulberaseră și ultimele iluzii cu armele secrete. În imediata apropiere a Berlinului se și azeaua bubuiturile tunurilor sovietice. Bombardiere aliate zvîrneau zilnic tone de bombe asupra capitalei germane. Din străfundurile adăpostului construit sub cancelaria celui de-al III-lea Reich, Hitler, turbat de furie, închis ca într-o colivie, dădea porunci delirante, dictate de desperare, minie și demență. Himmler își dădea însă desigur seama că nu mai era decît reprezentantul unui regim muribund. Singura putere care îi mai rămăsese era să încerce să semneze un acord de armistițiu cu aliații. Dar pentru aceasta el trebuia să apară drept singurul fruntaș nazist îmboldit de sentimente umane. Ceea ce și încerca să facă, în ceasul al 24-lea, închipuindu-și că poate astfel aliații vor vedea în el nu pe „îngerul morții”, ci... pe cel al păcii. Ce a urmat se știe: aliații nu s-au lăsat înșelați și Himmler s-a sinucis.

Interviu realizat de PAUL B. MARIAN

MONUMENTUL DE LA MAIDANEK

Anul acesta se împlinesc 25 de ani de la eliberarea lagărului nazist Maidanek. Cu prilejul acestei aniversări urmează a fi inaugurat monumentul înălțat pentru eternizarea memoriei suitor de mii de oameni care au suferit și au murit aici. Prin concepția sa îndrăzneată, ca și prin amplasarea sa, acesta va fi cel mai impunător dintre toate monumentele ridicate pînă în prezent pe teritoriul fostelor lagăre naziste.

Monumentul de la Maidanek va fi alcătuit din două mari elemente plastice: 1. Monumentul luptei și al martiriului, spre care va duce Alea onoarei și amintirii; 2. Panteonul-mausoleu în care va fi păstrată cenușa martirilor.

La 125 de metri de intrarea în lagăr, un drum larg de 25 de metri se va deschide — Alea onoarei și a amintirii. Va fi un drum în pantă, care va sugera calea către abis. Drumul va fi încadrat de blocuri de piatră ce vor sugera profilul de deținuți. Cel ce va străbate acest drum va căpăta simțămîntul că e înconjurat din toate părțile, că pășește pe o cale

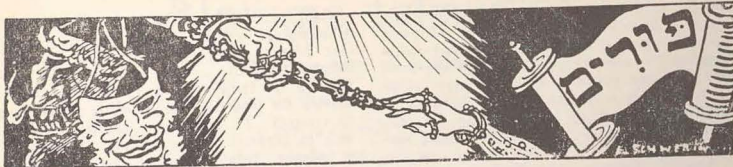
fără de întoarcere. Brusc, drumul va fi întrerupt de un perete în formă de poartă, ca un simbol al tragediei ce începea aici.

Pe locul unde s-au aflat crematoriile va fi construit panteonul-mausoleu în care se va păstra cenușa martirilor ce au pierit la Maidanek. Pe peretele exterior o inscripție în 28 de limbi va aminti de sutele de mii de victime din toate țările Europei care au fost exterminate aici. „Popoare care-și pierd memoria — se va citi pe peretele mausoleului — își pierd existența”. Și, alături, versul: „Soarta noastră nu trebuie să fie pentru voi o legendă, ci un avertisment”.

O flacără veșnică va arde în fața mausoleului.

Și un ultim amănunt. Acest proiect a fost acceptat de un juriu internațional, dintre numeroasele ce i-au fost prezentate. Autorul a fost deportat la Auschwitz pe cînd era copil. Acolă s-a trezit în el dorința de a immortaliza amintirea milioaneilor de oameni ce au fost exterminați în ghetourile și lagărele naziste.

Șalom Alehem

PURIM

„De Purim toți bețivii sînt trezi“. Această zicală mi se potrivește și mie, foiletonist evreu. Tot anul sînt vesel, înveslesc poporul cu foiletoanele mele. Lumea ride și eu la fel. Dar azi, de Purim, sînt trist fără chef de a ride. Care e pricina?

Mi-am adus aminte de Purimul de altădată, de vechile noastre obiceiuri, care dispar treptat, treptat. Nu sîrbătoarea dispare, căci e scris în cronicile noastre: „Purimul să nu dispară niciodată“.

Dar acele obiceiuri vechi evreiești, mai ales la noi în Iehupet și în toate orașele mari, dispar cu înecut.

Mi-am adus aminte de gragerul cu care noi, băieții de școală, ne răzbumam pe Haman.

În toții ani, antisemitul Haman ben Hașmodai ne necăjea cu pircle sale la Ahașveroș și noi băieții de școală ne răfuiam cu el la sinagogă...N-o să-l uităm niciodată.

Mi-am adus aminte de *humintaș* cu mac, cu gustul lui atât de plăcut. Vreți să știți ce înseamnă acest gust plăcut? Gustați *humintaș* proaspăt cu mac, dar aceasta nu înainte de a fi postit o zi întreagă de Postul Esteri; după ce ați fost la sinagogă și vi s-a împuiat capul cu *meghila*; după ce ați obosit, tro-păind din picioare pentru a ajuta la hulirea lui Haman; după aceea să veniți acasă, flămînzi, zăpăciți de *grager* și să fiți tratați cu un *humintaș* cu mac, numai atunci veți simți adevăratul său gust.

Mi-am adus aminte de marele și frumosul colici de Purim, împletit, îngăbenit cu șofan și ornat cu stafide...

Mi-am adus aminte de masa de Purim, cu cîntecul ei „Soșanat Iacov“ pe care-l cînta tatăl meu Pinc, clătînd frumosa sa barbă, acompaniat de ruda sa Ițel.

Mi-am adus aminte de frumosul joc de Purim și de frumosul obicei numit „Meșalah Manot“ și „Matanot Levionim“.

Mă întreb: Unde au dispărut acele frumoase obiceiuri? De ce nu se mai văd și se aud la Iehupet și în celelalte orașe mari?

De ce au dispărut: *humintașul* de Purim, coliciul de Purim, masa, Șalah manot?

De Purim ne-au rămas numai amintiri cu zicale: „O să dureze de la postul Esteri la Purim“. Despre grager, zicala: „Te ascult ca Haman gragerul“; despre coliciul de Purim: „Crește și se umflă ca un colici de Purim“ și alte asemenea zicale. *Humintașul* de Purim nu mai are gustul evreiesc de altădată. Azi se gătesc tot felul de mincăriuri cu usturoi, împănate „à la anglais“, prăjite în untură de gîscă; pești împănati cu făină de pască; puding cu înghețată și multe alte asemenea mincăriuri.

De mese, slavă Domnului, nu ducem lipsă. În fiecare luni și joi avem „jour-uri fixe“, în loc să „blestemăm pe Haman și să binecuvîntăm pe Mordehai“ pronunțăm: pas, pas, tref, pas, pas...

Dacă ne vine poftă să vedem „aspecte de Purim“ mergem la teatrele: „Arcadi“, „Strelno“, „Tivoli“ și „Alcazar“ sau la alte localuri similare: sau mergem la un teatru evreiesc, unde se produc artiști evrei, care colindă orașele cu piesele: „Sulamith“, „Bar Kohba“, „Kolduni“.

Cînd privesc la acești „artiști evrei“ îmi aduc aminte de acel frumos „joc de Purim“, pe care l-am văzut în orașelul meu natal Casrilivche, pe cînd eram copil de școală.

„Noroi. De sus cerne o ninsoare deasă, care se topește și noroiul devine din ce în ce mai mare.“

„Ei“ merg din casă în casă și frămîntă cu cîmele lor noroiul adînc. O ceață întregă de copii alcargă după ei. Cad în noroi, se ridică și alcargă mai departe rîzînd și tipînd: „Ahașveroș“, „Vaști“, „Mondriș“.

Iată-i la casa noastră. Deschid ușa...

— Sărbători fericite! — izbucnesc toți în cor, se alinează apoi ca soldații și jocul începe.

Înainte a tuturor avansează regele Ahașveroș (Kopel-croitorul), cu o coroană galbenă pe cap. Scoate repede de sub braț o sabie de lemn, deschide gura și începe cu

o voce schimbată, pe o limbă stîlciată, care seamănă mai mult a nemțească:

Haman ben Hașmedai, călăul evreilor,
Și tu Mondriș și toți dregătorii,
Toți să-mi dați ascultare
Ce cu regele Ahașveroș am să vă spun:

„Din cauză că regina Vaști n-a ascultat porunca mea
Ca să apară goală în fața invitaților mei,
Să i se taie capul cu această sabie
Și scumpa mea Esther să fie încoronată ca regină“

În acest moment regele face semn cu sabia către Mordehai, care se apropie (Levi, cîmarul cel cîrn) îmbrăcat cu un caftan întors pe dos și cu o barbă de cîlți.

Face trei pași, dă onor regelui și începe cu o voce fonfăită:

„Intră, intră, prințesa mea“.
Apare regina Vaști (Motel-tîmplarul) îmbrăcată cu o rochie peste caftan, ale căruia capete se zăresc. Ca să nu se creadă, cumva, că regina Vaști e un bărbat, și-a legat bărbuța cu o basma albă (mustățile nu conțază).

Regina Vaști se aruncă la pămînt și de sub rochie se zăresc o pereche de cîisme stîlcite. Ridică ambele mîini către regele Ahașveroș implorîndu-l „să aibă milă de tinerețea ei și să n-o ucidă“.

Puțin mai încolo stă Haman călăul (Ioskibelferul) cu un coif pe cap. În timp ce Vaști stă îngenuchiată, plîngînd și rugîndu-se de regele Ahașveroș, Haman îl amenință pe Mondriș cu pumnul, iar Mondriș îi scoate limba. Toți comediații încep să ridă.

Haman nu știe că în cîrînd va avea un sfîrșit tragic: că în cîrînd regele Ahașveroș va da poruncă: „Călăul, banditul să fie spînzurat pe cel mai înalt pom și Mondriș să fie uns vicerege!“

Ah! Ce dulce e răzbumarea! Ce mîndru mă simt cu viceregele meu evreu! Cît de rău îmi pare că reprezentăția s-a terminat. Artiștii de Purim adună cele câteva carboave și cu îmi iau rămas bun de la ei, pe un an întreg.

Dar cel mai mult îmi pare rău după obiceiul „Mișioah Manot“ și „Matanot Levionim“ — daruri pentru săraci.

Îmbrăcată jumătate în straie obișnuite, jumătate în straie de sărbătoare, cu o basma de mătase pe cap și cu un șorț, mama stătea la masă îngîndurată: Nu e cîtuși de puțin ușor să primești și să trimiți „Salah Manot“, și încă fără să greșești! De exemplu: Dacă unul îți trimite strudel, două prăjituri în formă de pernițe, o prăjitură cu mac, două bucați de tort, o prăjitură cu miere și două bucațele de turtă dulce, tu trebuie să-i trimiți: două bucați de strudel, o prăjitură în formă de perniță, două prăjiturile cu mac, o bucată de tort, două bucați turtă dulce cu miere și trei cu zahăr.

Pentru asemenea socoteli trebuia să ai cap de ministru, ca nu cumva să greșești, cum s-a întîmplat la noi odată. Uncei bogătașe i s-a trimis din greșală chiar prăjiturile ei... Să te ții scandal între bărbați, palme, denunțuri și așa mai departe.

Unde mai pui atenția pentru cei care aduceau Șalah Manot? Trebuie să le dai și lor ceva: trebuie să știi cui să dai o copeică, cui două și cui... mai multe.

Iată că se deschide ușa și intră o fetiță cu păr roșcat și cu piștur pe față. E fetița dascălului meu. Ea colindă de la un gospodar la altul și strînge „daruri pentru rebi“. În mîini are o ceașcă acoperită cu un șervețel. În ceașcă se află o stafidă acoperită cu un ban de argint.

Mama descoperă ceașca și pune alături de banul cu stafidă încă un ban, iar fetița îi bagă ceva în mîni. Fetița se face încă și mai roșie și urează mamei: „Să ajungeți la anul, cu soțul și copiii...“

După ea intră un băiețas, cu o falcă umflată legată cu o basma albastră, cu un ochi mai mic decît celălalt. În mîni ține o tăviță de aramă, pe care se află o prăjitură, în formă de pestișor, umplut cu tăieței cu miere iar pe lături înșirate cîteva monede de argint și bani de hirtie. Băieșul pornește drept spre mama și spune pe nerăsuflăte:

— Sărbători fericite! Rebi v-a trimis Șalah Manot... și să ajungeți la anul cu soțul și copiii...

Băieșul ia darul și pleacă fără să spună bună ziua.

EFRAIM KISHON umorist israelian

UN MEDIC FORMIDABIL

Cel mai bun sfat care poate fi dat noilor emigranți sună astfel: „Deveniți medic!“

Prin anii treizeci, cînd valul emigraților din Germania atînesea punctul culminant, era o asemenea îmbulzeală de medici, încît gospodinele prevăzătoare obișnuiau să afișeze la intrare: „Ore de vizită pentru doctori numai după amiaza între 3 și 4“.

Astăzi situația s-a schimbat. În timp ce numărul bolnavilor crește continuu, cel al medicilor, dimpotrivă, scade. Israel a devenit un adevărat paradis al medicilor.

Evident, și în America sălile de așteptare ale medicilor sînt supraaglomerate. Dar americanii merg la medic numai pentru că anume instituții sanitare, ai căror membri sînt, îi obligă la aceasta. Evreii însă merg la medic pentru că le place să fie bolnavi.

Care să fie cauza că așa de mulți oameni se simt bolnavi? E posomorita, dezolanta monotonie. Oamenii tînjesc după un pic de variație și cum boala le oferă o schimbare, sînt dispuși să cheltuiască chiar și bani în acest scop. Iar doctorul e dispus să-i primească.

Mi s-a întîmplat și mie odată să am o deranjare stomacală și fiind un neștiutor în materie, aveam dureri și simțeam un gol interior. La început n-am acordat atenție faptului. Cînd însă răul s-a accentuat, cu toate că nu mincasem nimic timp de opt ore, m-am cam neliniștit și am întreb pe bătrîna mea mătușă ce trebuie să fac. După un timp de gîndire, m-a sfătuit să recurg la ajutorul medicului.

— Bine, spusei, mă duc la spitalul de urgență.

— Ai înnebunit? mă repezi mătușă. „Aia nu știu decît să-i ia banii. Du-te la Grosslockner“.

— Cine e ăsta?

— Cine e? Nu știi cine e profesorul Grosslockner? E un doctor admirabil, care a salvat sute de mii de oameni.

— Sute de mii? Dar, dar...

— Termină cu dar... și du-te la profesorul Grosslockner. Să vorbești nemțește cu el. N-ai grijă — îți găsește el ceva serios.

Am vrut să mă duc chiar atunci, dar mătușă m-a prevenit că la acest medic excepțional, ora de consultație trebuie reținută prin telefon. O voce de femeie îmi fixă ora pentru marți, de azi în trei săptămîni, la ora 5 și 26 minute. „Pînă atunci, vă rog să nu mincați, să nu beți, să nu dormiți și să nu fumați“, îmi recomandă ea.

Sosi și momentul mult așteptat. Intrînd în sala de primire larg deschisă, văzui alți 50—60 de pacienți în așteptare. Salutul meu politicos rămase fără răspuns. În încăperea, atmosfera era de o solemnitate aproape religioasă. Ușile care dădeau în sala de așteptare se deschideau și se închideau fără zgomot; surorii îmbrăcate în alb pluteau, parcă, înconce și încolo; din cînd în cînd, bărbați dezbrăcați pînă la brîu intrau cu pași șovăitori și dispăreau ca niște fantome; dincoace alți pacienți se așteau în șir indian, fiind apoi introduși prin una din uși. Toate acestea se desfășurau cu o precizie îngrijorătoare, neîntreținută, care făcea să fi se oprească inima în loc.

Să tot fi stat vreo jumătate de oră primind uimit și pătruns de o teamă amestecată

cu respect cînd, deodată, o soră se apropie de mine, cerîndu-mi s-o urmez.

Intrăm în camera de recepție. Sora deschise un registru imens și mă chestionă asupra datelor personale: Numele? Data nașterii? Tara de origine? Profesia?

— Ziarist.

— Douăzeci și șase de pînzi.

— De ce așa mult?

— Aceasta este taxa pentru prima consultație. Numai colegii și cei ce exercită o profesie înrudită beneficiază de reducere.

— Eu repar și mașini de scris.

— O clișă, vă rog. Sora întinse mîna și cercetînd tabela de prețuri, spuse: „25,50“.

Am plătit consultația și m-am întors la locul meu din sala de așteptare. După vreo două ore am fost condus de o soră într-o altă încăperea în care singurul mobilier era un pat. Intrucît sora părea o persoană mui în vîrstă, demnă de toată încrederea, m-am încumetat s-o întreb pentru ce pretindea acest pungaș bătrîn, cu altă nerușinare, altă bani...

— Soțul meu nu e o instituție de binefacere, răspunse doamna Grosslockner. Apoi deschise registrul de consultații și, pe un ton glacial, mă întrebă ce m-a adus aici.

Poate să pară ciudat, dar mie nu-mi place să discut cu femei despre neajunsurile mele fizice și încă într-o încăperea în care nu se află nimic altceva decît un pat. Am evitat deci să-i dau doamnei Grosslockner informația cerută. Apoi am fost retrimis la locul meu din sala de așteptare, de unde puteam să observ nestingherit forțola continuă ce domnea acolo. Numărul surorilor care străbăteau sala singure, sau sprijinind cîte un

pacient de braț, părea a spori neconținut. Nu mi-am putut reține curiozitatea și-l întrebai discret pe vecinul meu:

— De unde ia el altăca înfirmiere?

— Toate sînt Grosslockneri, zise el. Profesurile ar fi japte suori și trei frați. Cu toți lucrează aici.

Unul dintre frați mă conduse curînd la baie, unde îmi strecură în mîni o eprubetă și-mi porunci să fac ceva, la care cu întrebai: „Pentru ce?“.

— Pentru că alimintiri nu se poate și nimic“, răspunse el. „Și pentru că profesorul mă poate primi abia după ce s-au efectuat toate analizele preliminare“.

Toamă predasem eprubeta, cînd o soră Grosslockner mă invită în bucătărie pentru a-mi lua o probă de singe și de suc gastric. După aceea fui din nou postit să iau loc în sala de așteptare. Se înnoptase de-a binelea. Atunci apără o altă soră care îmi ceru mie și altor doi pacienți să ne desbrăcăm pînă la brîu, să nu ne părăsim locurile și să fim gata cînd vom fi chemați. La această oră înaintată, temperatura în sala de așteptare se răise atîtă încît începuseră a clătîni din dinți. Sora ne ceru scuze, adăugînd că timpul profesorului e prețios și nu trebuie irosit.

— Vă voi da acum cîteva indicații pe care să le respectați întocmii, spuse ea. Pentru a face economie de timp, vă rog ca la intrarea în cabinetul medical să renunțați la salută. Vă așezăți de îndată pe cele trei scaune din mijlocul cabinetului, respirați profund și scoateți limba. Rămîneți în această poziție pînă cînd veți primi alte instrucțiuni. Nu-l obosiți pe profesor cu întrebări sau observații. El știe totul din fișa de consultație. Dacă cumva pune el vreo întrebare unuia dintre dvs., nu-i răspundeți, sau, dacă trebuie neapărat, vă rog să dați răspunsuri clare, simple, în propoziții scurte, din trei pînă la cinci cuvinte. Apoi, părăsiți cabinetul lîră a saluta. Vă rog să repetați ce v-am spus...

Repetarăm instrucțiunile. Apoi, ușa sfîntei sfîntelor se deschise. Se auzi un fluierat ușor.

DOI SCRIITORI: MARDOHEU ȘI RACINE

de Barbu Lăzăreanu

În numărul din 19 martie 1927 al revistei „Știri din lumea evrească” a apărut, cu marginalul „Din literatura Purimului” articolul pe care-l reproducem mai jos.

E canonică sau nu Cartea Esterei? E, adică scrisă sub inspirație divină? ori este o plăzmuire (dumnezească și ea, în sens figurat însă) a minții omenești? După somptuoșitatea stilului — datorită, pare-se, mai mult interpolărilor versiunii elinești decât originalului ebraic — unii ar înclina să iee drept roman oriental această carte pe care în unele Biblii o găsim între Eclesiastul sau Propovăduitorul și cartea lui Daniel, iar în alte Biblii ea își are locul între cartea Nehemiei și cea a lui Iov. Zugrăvirea curții împăratului Artacsercus ar putea chiar să apară ca un crimpic din O mie și una de nopți:

„Împodobită cu perdele de vison și cu verzi întinse pe funii de în și de mohorite, pre belciug de aur și de argint, pre stilpi de marmură și de piatră.

„Pături de aur și argint și de antracș pahar pus înainte, de treizeci de mii de talanți, vin mult și dulce care bea însuși împăratul...”

romănesc, versurilor racinice. Vorbește Mardoheu către Estera:

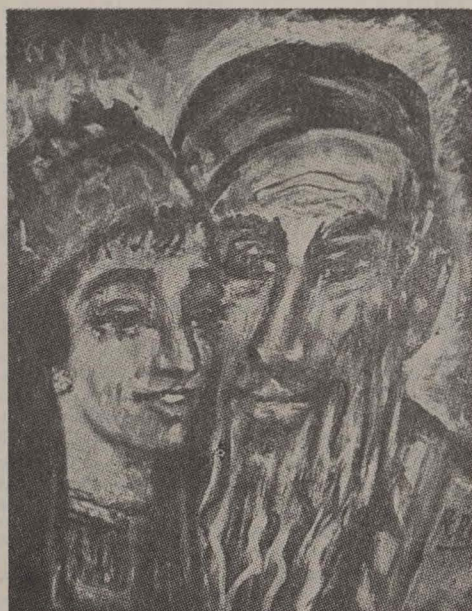
„Cum! Azi când văd că țara sfârșită e,
și pier
Să mi cred în curajul prea salnicei Estere?
Când Dumnezeu vorbește, începi a tremura!
Te temi de a ta viață? Dar nu mai
este-a ta!

E-a celor dintre care pornita-i altă dată
E-a Tatălui sfânt, cărui acum ești închinată!
Ce crezi? Că îndreptat-a spre tron El ai
tăi pași

Ca azi în părăsire poporul să l-l lași?
Și te-a făcut regină ca-n clipe de
izbelști
Să dai ăstor popoare din Asia, priverliști?

(Ultimele două versuri sînt cam o liberă dar destul de izbită tălmăcire a celor următoare:

Songez-y bien: ce Dieu ne vous a pas
choisie
Pour être un vain spectacle aux peuples
d'Asie).

Esther și Mordehai
pictură de Elly Kaufmann

Cuvîntul-înainte de la paginile 44—45 a Bibliei tipărite în 1855 la sfînta episcopie Buzăul, rezolvă chestiunea aceasta în favoarea sfînteniei cărții Esterei. „Cartea aceasta — spune prefațierul și tălmăcitorul — „cuprinde izbăvirea evreilor de pierderea care se apropia lor la tot neamul. Înălțarea Esterei și a lui Mardoheu, sîrbarea Furim, sau rînduiala sorților. Iar cum că această istorie nu este născocită, precum birfesc luteranii, dintr-aceasta se vede că evreii foarte multă vreme au ținut această sîrbare Furim.”

În sprijinul acestei păreri filcutorul Bibliei tipărite „prin binecuvîntarea, rîvna și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu episcop D. D. Filoftei”, amîntește un capitol din cartea Macabeilor și se referă și la codicele Teodosian titl. de ludei și urmează: „Însă și evreii tot canonicăscă au ținut cartea aceasta, cum mărturisește Iosif Flavie, cînd scrie asupra lui Apion, și Sf. Atanasie, sau oricine este altul scriitor în Sinopsis și Sf. Epifanie în Ieresul...”

Prefațierul punîndu-și întrebarea cine a fost scriitorul cărții și pe ce vreme ea s-a alcătuit, spune că „nedomirirea este între dascăli, însă mai toți socotesc că Mardoheu a scris această carte” și deducerea o face din stihurile capitolului unde se citește: „Și a scris Mardoheu cuvintele acestea într-o carte, și le-a trimis evreilor.”

Scriitorul evreu Mardoheu avea să dobindească, după o serie lungă de veacuri, și anume în secolul al XVII-lea francez, în secolul lui Ludovic XIV, un mult vrednic urmaș, un foarte suav coleg. Întîmplările viețuite și pasionant prinse de Mordechai erau să fie purtate pe scenă de Racine, în 1689 (la început pentru orfelinele școlărițe ale institutului Saint-Cyr) și să stoarcă lacrimi pînă și marelui Condé. „Esther, tragédie tirée de l'Ecriture sainte” a fost tălmăcită în 1923, în versuri românești pe alocuri bunicile, pe alocuri mai mult decât corecte, cit pe ce să zicem: admirabile. Traducătorul, Ioan I. Ciocănescu, avea pe atunci vîrsta de 19 ani, și iată totuși ce echivalente dădea el, în graiul

CONFERINȚA DESPRE ARTA EVREILOR PORTUGHEZI

Sub patronajul Facultății de artă a universității din Lisbona, în capitala Portugaliei s-a ținut conferința „Arta evreilor portughezi în evul mediu”. Autorul, dr. Cecil Roth, conferențiar de iudaică la universitatea Oxford, a scos în evidență valorile artistice create în perioada de înflorire a evreilor din peninsula iberică

IN AMINTIREA MARTIRILOR

Municipalitatea orașului Viena a hotărît ca trei străzi să poarte numele unor martiri evrei, victime ale naziștilor. Unul dintre aceștia este Iuri Soifer, autor al unor cărți pentru copii. Naziștii l-au deportat la Dachau, unde a scris imnul deținuților. De la Dachau, Iuri Soifer a fost mai tirziu transferat la Buchenwald, unde a pierit în camerele de gaze.

Al doilea martir este Max Fleischer, scriitor și traducător. Al treilea, Walter Lindenbaum, poet, a pierit împreună cu soția și copiii săi, într-unul din lagărele naziste.

O NOUĂ REVISTĂ ÎN LIMBA IDIȘ

La Londra a pîrîut primul număr al revistei „Dus Idiș Folk”. Personalități ale vieții evreiești din Anglia și alte țări au adresat cuvinte de salutar.

LUNA MUZICII EVREIEȘTI

În mara sală a teatrului Odeon din New York a avut loc concertul inaugural al Lunii muzicii evreiești. A cîntat orchestra simfonică Ben Ury, dirijată de Sydney Fixman. În cadrul concertului s-a produs cunoscutul cantor David Kusevitsky, care a interpretat un program de cîntece religioase și folclorice.

Fantezie
de Purim

Așa se perindă mereu alte persoane cu dăruiri: din partea daienului, cantorului, hahamului, soiferului, învățătorului de la Talmud Tora, din partea sacagiului, băieșului...

După toți aceștia, sosește și Velvel, gameșul în persoană, bolnav, răgușit, încovoiat. Se oprește la ușă, unde îl apucă o tuse seacă.

— Ce dorești? îl întreabă mama, destul de obosită.

— Vi s-a trimis „Șalah Manot” spune Velvel și arată o turtă dulce în mînă. „Să ajungi la anul cu...”

— Din partea cui? îl întreabă din nou mama.

— Chiar din partea mea... Și să ajungeți la anul... murmură Velvel și începe să tusească. „Nu vă supărați, n-am avut cu cine trimite...” Am avut o fetiță, vă aduceți aminte de fiica mea Sural! A murit, Dumnezeu s-o ierte”. Pe Velvel îl apucă iar tusea seacă.

Mama bagă mîna în buzunar, îi dă cițiva gologani, citeva prăjituri și o bucată de tort. Velvel le bagă toate în sin și urează „să ajungeți la anul cu soțul și copiii”...

Mamei îi vin lacrimi în ochi. Ce însemnă asta? Dar n-am timp să mă gîndesc.

Sosesc mereu musafiri, oameni de tot soiul: bărbați cu șaluri mari, cu șepci moderne, rotunde jos și late sus, ca oalele de tăciute. Printre ei unii care se tocmesc, care pretind că nu fac parte din tagma săracilor obișnuți. Unul amintește că bunicul său a fost cutare, altul că se trace dintr-un neam de gospodari. Nu, ei nu cerșesc pe la ușile oamenilor!... Dar se găsească și unii care se mulumesc cu ei se dă. Aceștia sînt cerșetorii obișnuți, care se duc la cerșit de dragul sărbătorii:

Azi e Purim
Miine nu mai e,
Dați-mi un ban
Și alungați-mă.

Și mama împarte mereu... O copecică, două copecici și sicăruia în parte o bucată de tort, o prăjitură sau o bucată de turtă dulce cu miere.

„Să știe și un sărac de sfînta sărbătoare. Că doar e Purim azi!”

Da! Obiceiul de „Șalah Manot” e destul de însemnat la evrei și mai însemnat este „Șalah Manot Levionim”.

Dar copiii noștri de azi, „aristocrații” noștri de azi, „doamnele noastre” din marele oraș Iehupet și din toate orașele mari nu cunosc aceste obiceiuri. Ei cunosc alte obiceiuri: zile onomastice, dansuri moderne etc., dar nu cunosc obiceiul „de a trimite Șalah Manot săracilor”. E altă lume, nu-s aceiași oameni ca în trecut; ba sînt aceiași, dar cu nume schimbate.

Înainte, Haman a fost un călău, Dalfon un sărac și Vaizuzi un prostănac. Azi, Haman se numește „antisemit”. Lumea e plină de el, de la Hoidi la Kiș. Dalfon e un bogătaș, învîrtește afaceri în Iehupet și semnează polițe: Vaizuzi este un înțelept și dă sfaturi. Înainte, Mordehai se numea Mondriș și juca rolul de vicerege la curtea lui Ahașveros. Azi, are zeci de nume: Marcus, Max, Maxim.

Dar totul trebuie să aibă un sfîrșit și mai ales un foileton. Așa dar: „...Să ajungeți la anul cu toți cei care vi-s dragi”.

— Acum! comandă sora. Întrați!

Întrașăm în cabinet și ne conformatăm instrucțiunilor date. Profesorul trecu în revistă parada limbilor.

— Ce boli ați avut în familia dv.? mă întrebă el.

— Diverse, răspunsei. (Un cuvînt).

— Ce vîrstă aveți?

— Treizeci. (Pentru a răspunde exact, răspunsul meu trebuia să fie: „Treizeci și cinci”. Dar n-am vrut să iroșesc timpul atît de prețios al profesorului).

Cu mîna lui miraculoasă, profesorul apucă un instrument ascuțit, mă înțepă în spinare și mă întrebă ce-am simțit.

— O înțepătură în spate, spusei.

— Domnule Kleiner, spuse profesorul, coțoana dvs. vertebrală necesită un tratament serios.

— Iertați-mă, vă rog, spuse pacientul din stînga mea, deși vorbirea îi era îngreunată de limba ce o țină mereu scoasă, eu sînt Kleiner, și eu...

— Nu mă intrerupeți! îi tăie vorba profesorul vădit supărat, înainte de a se întoarce iar către mine pentru a-mi preciza diagnosticul. Sufeream de o răceală ușoară, cauzată probabil de o ședere prelungită dezbrăcat pînă la briu într-o încăpere neîncălzită. Tratamentul: două tablete de aspirină.

Cu un gest profesorul ne făcu semn să pîrșim cabinetul. Ceilalți doi pacienți ar fi vrut să mai spună ceva, dar fură scoși cu forța de infirmiere.

În timp ce se îmbrăca, unul dintre pacienți, un omuleț plîpînd, mi se tot plîngea că e factor poștal și că de fapt venise doar să predea o scrisoare recomandată. Pe ziua de azi a fost consultat cu forța, de trei ori, fîră a se ține seama de protestele sale. Săptămîna trecută — spunea el — cînd de asemenea venise în interes de serviciu, fusese trimis la spital pentru a fi operat de apendicită și numai cu mare greutate a reușit să fugă din ambulanța sanitară.

MONUMENTUL MARTIRILOR DE LA THERESIENSTADT

Pe locul unde în anii războiului s-a aflat lagărul nazist Theresienstadt, va fi construit un monument dedicat martirilor. Monumentul, având o înălțime de 26 de metri, va înfățișa cele două Table ale Legii.

DICTIONAR ESPERANTO-IDIȘ

Un dicționar esperanto-idiș și idiș-esperanto a apărut recent la Montreal, în Canada. În introducerea, autorul, Harry Fineman, face un istoric al limbii esperanto, creată în a doua jumătate a secolului trecut, de către dr. Ludwig Zamenhoff.

LA MORMINTUL LUI LOUIS WASHKANSKY

La cimitirul evreiesc din Capetown, Africa de Sud, a avut loc solemnitatea inaugurării monumentului ridicat pe mormintul lui Louis Washkansky, primul om căruia, la 21 decembrie 1967, i s-a greșit o inimă străină. Cu acest prilej, celebrul chirurg prof. Barnard, a adus un omagiu curajului de care a dat dovadă Washkansky, subliniind că operația la care a acceptat a se supune marchează un moment de cotitură în istoria medicinei moderne.

UN NOU SAPTĂMINAL

O nouă revistă săptăminală în limba idiș, „Dos Naye Idiș Vort”, a început să apară la Winnipeg, în Canada.

MENGELE E MORT?

Presă internațională a înregistrat cu toată circumspecțiunea știrea potrivit căreia dr. Josef Mengele, „Îngerul morții” de la Auschwitz, ar fi fost împușcat de curând de către un refugiat din Austria. Știrea aceasta a fost difuzată de către însuși autorul prețioasei execuții, un anume Erich Erdstein, agent al poliției braziliene din statul Parana. „Am tras două gloanțe asupra lui Mengele, care l-au lovit mortal”, a afirmat Erdstein, susținând că aceasta s-a întâmplat în largul râului Parana, unde Mengele naviga într-o barcă.

O NOUĂ SINAGOGĂ LA IERUSALIM

În imediata apropiere de Hechal Slomo, sediul rabinatului din Israel, va începe construcția unei mari sinagogi cu o capacitate de 1 000 de locuri. Ceremonia punerii pietrei fundamentale urmează a se desfășura în ajunul sărbătorii de Pesach.

Serviciul divin în noua sinagogă se va desfășura după ritul așkenazit.

PRINTRE FALAȘI

Numărul falașilor din Abisinia — trib al negrilor care practică multe rituri apropiate de religia mozaică — este între 25—50 000. Așezările lor se află în nordul țării, în apropiere de granița cu Sudanul. În regiune, cunoscută sub numele Gondar, funcționează 5 școli evreiești, frecventate de 700 de elevi.

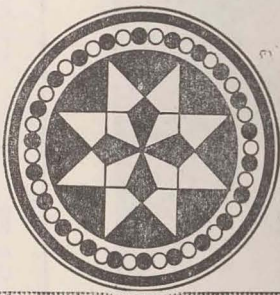
Falașii trăiesc din munca câmpului.

RABIN DECORAT CU LEGIUNEA DE ONOARE

Șef rabinul comunității din orașul Grenoble a fost decorat cu Legiunea de onoare, cea mai înaltă distincție franceză.

PRESA EVREIASCĂ ÎN LUME

O statistică recentă arată că în lume există 886 ziare și reviste evreiești, care apar în 79 de țări. Cele mai multe pu-

blicații (338) apar în limba engleză; urmează publicațiile în limba ebraică (221); idiș — 130; franceză — 50; spaniolă, germană etc.

SIMPOZION LA LONDRA

Sub auspiciile Asociației ziaristilor și scriitorilor evrei și a secției engleze a Congresului Mondial Evreiesc s-a ținut la Londra un simpozion consacrat dicționarilor idiș-englez și englez-idiș, apărute recent în editura McGraw Hill. Vorbitoarii au scos în evidență utilitatea acestor dicționare, ca instrumente de lucru pentru toți acei ce se interesează de limba și literatura idiș.

EXPOZIȚIE DE ARTĂ

La Belgrad a fost organizată o expoziție a sculptorului Nandor Glid, unul din supraviețuitorii lagărelor morții de la Dachau și Mauthausen. Numeroase din sculpturile sale redau imagini din aceste locuri infernale, imortalizând chipuri de eroi și martiri.

Presă din capitala Iugoslaviei consideră expoziția un veritabil eveniment artistic.

PREMIU LITERAR

Universitatea din Copenhaga a instituit un premiu anual pentru cea mai bună lucrare de critică literară asupra unei cărți de iudaistică apărută în secolul al XIX-lea.

NOUL ȘEF RABIN AL COMUNITĂȚII DIN BRUXELLES

Rabinul Azriel Chaikin a fost ales Șef rabin al comunității din Bruxelles. Absolvent al ieșivelor din New York și Paris, rabi Chaikin a condus, între anii 1955—1958, institutul de învățămînt religios mozaic din orașul Agadir-Maroc. Ulterior a desfășurat activitate religioasă în Scandinavia.

DECESUL POETULUI ALEPH KATZ

La New York a încetat din viață, la vîrsta de 70 de ani, poetul și publicistul Aleph Katz. Defunctul este autorul a mai multor volume de versuri, precum și de critică literară. Din anul 1925 a lucrat în redacția Agenției telegrafice evreiești — JTA.

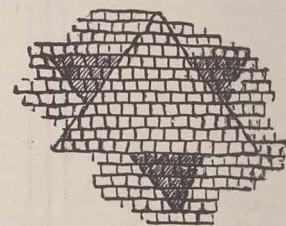
PENTRU UN CENTRU DE IUDAISTICĂ

Rabi Irving Greenberg, conferențiar la catedra de istorie de la Yeshiva-University din New York, a propus înființarea unui centru de iudaistică menit a studia probleme legate de religie și tradiție. Centrul s-ar adresa mai ales noilor generații, care ar afla aici răspuns la problemele ce-i interesează.

UNIVERSUL BIBLIC ÎN MINIATURĂ

Arca lui Noe, turnul Babel, cei trei îngeri care l-au vizitat pe patriarhul Abraham, Tablele Legii — iată doar cîteva din scenele și episoadele biblice ce vor putea fi văzute în parcul de distracții de la Holon, lângă Tel Aviv. Scenele și monumentele biblice vor fi reconstituite după textele originale, precum și plecînd de la descoperirile arheologice recente.

„Țara Biblică” va cuprinde, de asemenea, o grădină botanică alcătuită exclusiv din flora biblică. Un amfiteatru cu o capacitate de 12 000 locuri va întregi acest ansamblu.

TAPISERIA LUI MARC CHAGALL

La vîrsta de 82 de ani, pictorul Marc Chagall dovedește aceeași inepuizabilă forță

creatoare. Cea mai recentă dintre lucrările sale este o tapiserie de mari proporții, intitulată „Tripticul de la Ierusalim”. Artistul a transpus ur-

mătoarele episoade biblice: Exodul; Intrarea în Ierusalim; Profetia lui Isaia (Pacea). Tapiseria este considerată de toți cei care au văzut-o drept o culme a creației lui Chagall. Caracteristică în această privință este opinia lui André Malraux: „E pentru prima dată cînd tapiseria capătă culorile vieții!”

„CUȘCA DE STICLĂ”

Procesul lui Adolf Eichmann nu a suscitat doar interesul opiniei publice internaționale, dar el a constituit și constituie și azi o sursă unică în felul ei pentru scriitori, cinești și dramaturgi. Unul dintre aceștia din urmă, Robert Shaw, a scris o piesă care poartă titlul „Omul din cușca de sticlă” (După cum se știe, pentru protecția lui Eichmann fusese construită o cușcă din sticlă refractară la gloanțe). Piesa a fost montată la New York de către regisorul Harold Pinter.

„AFACEREA DREYFUS” PE MICUL ECRAN

Televiziunea italiană a transmis recent filmul „Afaceria Dreyfus”, realizat de cineastii Franco Nicolini și Leandro Castellani.

COLECȚIA EBRAICĂ A UNIVERSITĂȚII HARVARD

Universitatea Harvard din Boston posedă una din cele mai bogate colecții de cărți și documente ebraice — peste 40 000 de piese

OPERA MUZICALĂ „ANNA FRANK”

La Festivalul muzical ce urmează să se deschidă în Berlinul occidental se va prezenta în primă audiere opera „Anna Frank” de Leopoldo Gambellini din Genua. Inspirată de celebrul jurnal al fetei-martir din Amsterdam, noua operă este un amplu imn închinat vieții, păcii, prieteniei între oameni și popoare.

MONUMENTUL DE LA STUTTGART

Municipalitatea orașului Stuttgart (R.F. a Germaniei) a hotărît ridicarea unui monument în memoria cetățenilor evrei ai orașului care au fost exterminați de naziști. Pe soclul monumentului va fi înscrisă următoarea inscripție: „În perioada anilor 1933—1945 milioane de oameni au căzut victime ale regimului național socialist. Ei au fost omorîți, spinzurați, gazați. Jurăm ca aceasta să nu se mai repete niciodată!”

Textul aparține prof. Ernst Bloch, cunoscut filozof din Tübingen.

PROCESUL UNOR CRIMINALI DE RĂZBOI

În orașul Graz din Austria este în curs procesul unui lot alcătuit din 5 foști ofițeri naziști, acuzați de crime de război. Gerulf Mayer, de 59 de ani, fost căpitan în poliția secretă nazistă, este acuzat a fi participat la uciderea unui mare număr de bărbăți, femei și copii din orașele Kielce, Chmielnik, Checiny, vremelnice ocupate. Alfred Lusser, de 58 de ani, care în timpul războiului a funcționat în postul de comandant al unei unități de poliție, este acuzat de asasinarea a 9 evrei. Ceilalți 3 acuzați sînt, de asemenea, implicați în crime de război.

MANGHER ÎN LIMBA EBRAICĂ

Presă israeliană a consemnat apariția unui volum cuprinzînd o culegere din poeziile lui Itic Mangher ca pe veritabil eveniment literar. Autorul traducerii este B. Tenc.

COMEMORAREA POETULUI IACOB GROPPER

În cercurile literare din Israel a fost marcată împlinirea a doi ani de la moartea poetului de limbă idiș Iacob Gropper. Cu acest prilej s-a comunicat că potrivit testamentului defunctului, averea rămasă de la el va fi utilizată pentru editarea operei sale, precum și a altor scrieri în limbile idiș și ebraică.

CURSURI DE LIMBA IDIȘ LA O UNIVERSITATE AMERICANĂ

Pe lângă universitatea West-Virginia din S.U.A. a luat ființă un curs de limba idiș. Lecțiile sînt predate de dr. Herbert Wilner, de la secția de limbi străine a universității.

stiri

אי צי ק מאנגער ע"ה

זיין אדר אין דער בוקארעשטער כאָר-שול

די בוקארעשטער יידישע קהילה האָט איידר דאָס יאָר, ווי אלע יאָר, איינגעדרונט אין דעם סאָג פון ז' אדר, און דער כאָר-שול און אונזער פון די געוועזענע רבנים, בלייבן, בלייבן, בלייבן און אנגעשטעלטע פון דער קהילה, לערערס, גבאים פון שול און עסעפּלען א.א.וו. ווען ס'איז משה רבינוס יאָרצייט, אין דעם דאָזיקן סאָג, ווען האָט מען אויך מוזיר געווען די 764 יידן וואָס זענען גע- ברויכטע נעצערן אויף דער שול, "ספרומא" אין סאָג פון ז' אדר תשנ"ו.

גראַפער, יעקב שערנבערג — דערמאנענדיק נאָך די פראַעמינענטעסע. אָט די אלע האָט מען געקאָנט בא- געגעבן אויף די בוקארעש-טער נאָם אין די דרייסיגער יאָרן! דעמאלט איז דערשינען דער "שטערן מאַגער, דעמאלט האָט זיך אָנגעהויבן צו הערן די אָרגל מיט טויזנטער און טוי- זנטער ערן פון זיין פאלאנט.

תפילין אין עלטער פון איבער 2000 יאָר

די דער קוסראן-הייל ביים טויטן ים, דאָרטן וווּ מ'האָט אמרעקט די "פארברענגענע מגילות" די "מגילות הגנו-זות" האָבן א גרופע בערדא-נער געפינען א הפץ וואָס ס'האָט זיך ארויסגעוויזן ווען ס'איז אריין אין די הענט פון וויסנשאַפֿטלער, צו זיין נאָך אן אויסערלישע אלטערמיי-לעכקייט: א.ש.ל. ראש" פון א פאָר תפילין פון דער צייט פונעם צווייטן בית-המקדש. דער בארימטער ארכעאָלאָג פראַץ. יגאל יאָרין האָט זי אָפּגעקויפט און זי געבראָט פארן פאָרום פון דער "גע-זעלשאַפֿט צו פאָרשן ארץ ישראל און אירע אלטערמיי-לעכקייטן". דעם פון דעם, "של ראש" אין אויך די ירעות און די פאָרעם, מיט וועלכע מ'האָט צוגעגלייבט דעם בית זענען אלע געמאכט פון כשרע בחמות ווי קעלכער אָרער ציגן, אויבוי עס האָט מעס-געשטעלט די עקספערטירט וועלכע איז דורכגעפירט גע-וואָרן און דער באַזאָראַפֿאָרע ביים פּעלן אינסטיטוט פון מיניסטעריום פאר האַנדל און אינדוסטריע פון ישראל. נאָכן פּעסשטעלן די פארב פון פאָרעם, האָט זיך ארויסגע-וויזן אן ארטיגן פון די ירעות (פאָרעם) זענען געווען אַריינגעלעגט און זיי געשינען זיך איהר זייער ריכטיק אָרט אויבוי מען האָט זיי אריין-געלייגט אין דעם בית ווען מען האָט געמאכט די תפילין.

שטערן אויפן דאָך
נאָמס. די שטערן שלאָפן אויפן דאָך. און יונגע מאַמעס דרימלען שטיל און מיד איצט פאָרט זיך די הייליקייט מיט ליד, און גוט איז דעם, וואָס איז איצטער וואָך.
דער הערט דעם שטילן אָסעמדיקן טוד, פון וואָלט און טייד, פון טעטע און ים און פּעלד דעם אלסו אייביק-יונג דוך פון פּעלד, וואָס נאָר צו אַנשטעלונג פון א גאָס.
ווער ווייסט, אפּער וועט זי אים אַמאָל דערנע-און מיט פרייד און יום-טוב אים אַקעגן גיין? דערווייל שטייט אפּאָסטלען אויף דעם וואָך.
דערווייל דרימלען יונגע מאַמעס שטיל און מיד און שטעטעס פון זי מיט טוונטלעכע און מיט ליד און גאָלדענע שטערן שלאָפן אויפן דאָך.

"שטערן אויפן דאָך" איז אויסברויט פון פאָרעם, אין די ליפערדאָזעס פאָרעם פון דער צייט האָט נישט פארשטעפּט צו בא-גרייסן די ראָזיקע נאָוואָ, דעם נייעם שטערן וואָס האָט ארויס-געפאָרעלט און דער אומ-ענדלעכקייט פון דער פאָלקס-פאָלאָריעס. ווייל די שפּעק-טראַגאָנאָליע פון דעם דאָך זיך שטערן ווייזט און ער איז געשאפן פון טראַדיציע און חסאָר, און אמונה און אייניקע סאָל פון תמימות דיעס בילדער — אלע פאָלקס-סאָלען.
ס'האָבן ראָן געפאָלגט א סך יאָרן פון וואָלענישן אויף די וועג-שלאָבן — וואָרעט און אַנאָדן, פאָרום און ישי אפריקע, אמעריקע און ישי ראָל — וווּ מאַננער האָט אויסדערמולדער ארויסגעוואָר-טערט, געשריבן און וויין בעקעניש, אסור, זיין אומ-געשליסן רורשט צו נייע האַרציקייט, און ס'האָבן דאן געפאָלגט, ווי ווינקל-שטיינער און ווען ווען דער פאָעזיע, די בענדער, "לאַשטערן אין ווינט", "הומס לירער", "סג-לה-לירער", "פורים שפיל", "שטערן און שטייב", דאָס שוואַנענעוואַנג פונעם ריכ-טער.
א סך פון זיינע באַלאַדן און לירער זענען אויף סוף אריינגעדרינגען אין פאָלק און זיי ווערן פארעכנט — און דאָס אין דער העכסטער שטח — אלס פאָלקס-לירער. אויף אזוי ווייט דריקט מאַן גער אויס אין זיין פאָלקס-געפילן. זיין ריכטונג, א סך פון זיינע באַלאַדן, זענען אי-בערנעצט אין ענגליש, פראַנצויזיש, רייכיש, רומעניש, רוסיש, האַלענדיש.
אין דער אַמאָלענער פון דער וועג — פאָעזיע וואָס איינעם מיט זיינע חברים."

איצט מאַננער איז נע-שטאָרבן. קאָן מען טאָקע זאָגן. ער איז געשטאָרבן? ווייל די ריכטער, די אסתר ריכטער, שטארבן דאָך קיינ-סאָל נישט. נאָך כשעה זייער לעבן, נייען זיי אריין אין דער אומשטעלעכקייט. און דער פאָר איז, רובם זיך, פאָסטיקער צו זאָגן און דעם 21-סטן פעברואַר 1969 האָט א גע-ניאלער וואַנאָנער, א חבר מיטן שלאָר, מיטן ווינט, מיט דער נאָכט, און מיט די שטערן געשלאָסן זיין ערדישן צוקל. פון הוינט אָן און וויי-טער וועט אים שוין קיינער נישט באַגעגענען אויף א פרשה הררכים, ווי ער האָט זיך אויפגליבן פאָל אָפּגעשטעלט צו הערן פון וואָנעט שפּעט-שעס דער ווינט. קיינער וועט שוין נישט זען זיינע אייגן, און וועלכע ס'פּעלט בלייבט פארשייבנדיק, דער אָפּשיון פון די שטערן. קיינער וועט שוין נישט הערן זיין סוף און וועלכע ס'האָבן וויכריגס-פירלעך, פלייסט אין פלייערס. ווייל אלץ וואָס ס'איז געווען ערדיש אין זיין ווען, האָט גענומען א סוף דעם 21-סטן פעברואַר 1969. ס'איז גע-בליבן נאָך דאָס וואָס איז נאָכעל, שטענדיק, אומשטעל-לעך. ס'איז געבליבן דאָס געוועזענע ס'איז געבליבן די לעבנדיקע.

דער פראַץ. יגאל יאָרין האָט אָנגעוויזן און אין דער משנה און אין דער גמרא, געפונען זיך פילע שטעלן וועלכע קלערן אויף א ריי ספעציפישע זאכן וואָס בא-ראקטעוויירן די ראָזיקע תפי-לען. דער האָט אויך געזאָגט אז אראָנט די ראָזיקע תפילין קאָנען פארשטעלן דער ארטי-גיינעקע פון דער רבני חז"ל וואָס פאָרם פון תפילין איז נישט געקאָנט באַשטימטן. איצט האָט דער ראָזיקער אַמטערקונג ווייסט מען שוין וויאזוי ס'איז געווען די אָר-געלעכט פאָרם פון תפילין אין דער צייט פון בית שני. די געפונענע תפילין וועלן אויסגעשטעלט ווערן אין ישראלישן און היכל-הספר פון ירושלים, דאָרט וווּ עס געפונען זיך אויך די מגילות וואָס מ'האָט געפונען אין דער קוסראן-הייל ביים טויטן ים.

בעל שם
פון איצט מאַננער
שטחם דער בעל שם ביים ראַד פון דאָרף און זעט: דער אָנעס וויקלע זינען שלעכט. מונקל. אין דער מונקל בלייבן שווערן — א גאָלדענע זענען אויפן שוואַרצן סאָרף.
א גאָלדענע זענען אויפן סאָן פון נאָכט. דרום סאָל הייליק ער פאלט אנדערע און די קני-און פרייזק אַויס איר נשמה וואָס א סעלאַרי וואָס דער ווינט האָט פון ווייטן סעסע געבראָט.
אין שבת פון די פארבן און דעם כשרע, בלייבט ער נאָך א גוטע מיט דער נאָכט אלץ, ביז ס'לעכערט אויף א תפילה אויף זיין צוהר.
אין לויפן דערנאָך נוריק מיט פרייזק צום ישוב אַנאָלאָסן אויף מונקלע וועט די בשרות — אַז הייליק איז די וועלט און דרום סאָל שוין!
אין שבת פון די פארבן און דעם כשרע, בלייבט ער נאָך א גוטע מיט דער נאָכט אלץ, ביז ס'לעכערט אויף א תפילה אויף זיין צוהר.
אין לויפן דערנאָך נוריק מיט פרייזק צום ישוב אַנאָלאָסן אויף מונקלע וועט די בשרות — אַז הייליק איז די וועלט און דרום סאָל שוין!

ער איז געווען דער ניישט-געקרוינטער פרייז פון דער יידישער ריכטונג. און די קומענדיקע רורות וועלן אונזר אואראי סקנא וויין וואָס מיר האָבן געהאט די זוכה צו לעבן אין איין צייט מיט אים. און אונזר שטענדיק פון די רומענישע קאָמפּליט, וועלן זיי צוויי סאָל סקנא וויין: ווייל צווישן אונזר איז ער געקומען אויף דער עלטער, און יאָר 1901, צווישן אונזר האָט דער פרייז פון דער יידיש-פאָעזיע געשטעלט זיינע דערשטע מרים. דער הייב וואָס עמט זיך ברייט אבער זיינע באַלאַדן איז אונזר-ענדיקטע מיט זיינע חברים."

ס' זיין דער היסטארישער מאַ-
גאָראַס, אַגאָראַס ווען ער בױ-
קאָנשטאַנט דעם נױטערן שול ווערמאָד
דערמאנט אז אין 1986 ווען ס'איז
ווערן 90 יאָר זינט מ'האט זי
אױפגעבױט, איז דאָס מקום
קדוש, כּמִשְׁתֵּי אֵינְבִּיאַנְט אַיִבֶּר-
גאַרבעט געוואָרן.
דער חֲבֵר פֿון דער מאַגאָרא-
פּיע אַרעווינגס אַבער דעם נאָם-
מֵין פֿון דעם וועג האָט געבראַכט
א וויכטיקן בױשטײער צום פאַר-
שטעלן זי שול, וועלכער האָט
באַזאָרעט די ספּעציעלע און די
ווענט מיט אַראַמענאַסאַציעס וואָס
צײַגן צו די אױסמערקאַמקייט
דורך זײער עקאַראַטווער שײַנ-
קײט.
בדרך כּלל, וויסנט קײנער נישט
ווען ס'זענען געווען אין שולער
און אנדערע שולן. זיי באַליבן
אַנאַליז, כאָטש דורך ווערן מיט
סערשאַפּט האָבן זיי פיל מוסר
געווען צום אַרעווינגס פֿון שולן.
און צווישן זייערע אַרעווינגס אַרעווינגס

